

Rakenduskõrgharidus Euroopa kõrgharidusruumis: väljundid, institutsioonid ja toimetud 2020

Uuringu lõpparuanne

Koostanud:
Enno Lend, Jaan Tamm, Kersti Kõiv,
Ülle Ernits, Kadri Kergand, Jana Praun

vebruar 2014

Rakenduskõrgkoolide koostööprojekt „Rakenduskõrgharidus Euroopa kõrgharidusruumis: väljundid, institutsioonid ja toimetud 2020” on rahastatud Inimressursi arendamise rakenduskava prioriteetse suuna „Teadus- ja arendustegevuse inimressursi arendamine” meetme „Teaduspoliitika ja kõrghariduse kvaliteedi arendamine” kolmanda taseme õppe kvaliteedi arendamise programmi „Primus” tegevuste elluviimise raames.

Lühitutvustus

Kõrghariduse, sh rakenduskõrghariduse edendamisel on üha enam vaja tähelepanu pöörata õppe kvaliteedile, töajõuturu vajaduste muutustele, õppeprotsessi ning teadus-, arendus- ja loometegevuse (edaspidi TAL tegevus) nüüdisajastamisele, pidades silmas põhitegevuste kuluefektiivsust. Rakenduskõrgkoolide arengutsenaariume käsitleva uuringuprojekti peamine eesmärk on koostada rakenduskõrgkoolide koostööd ning arengumudeleid käsitlev raamdokument, mille fookuses on õppe kvaliteedi ja tulemuslikkuse parandamine ning kõrgkoolide vahelise ja rahvusvahelise koostöö edendamine. Uuringu raames analüüsiti Eesti Rakenduskõrgkoolide Rektore Nõukogu (edaspidi RKRN) liikmeskõrgkoolide põhianndmete muutuste dünaamikat aastatel 2008–2012 neljas kategoorias: 1) üldised efektiivsuse näitajad (üldkulud, üldpind üliõpilaste kohta), 2) õppurid (õppurite arv ja muutus, hõive tööturul), 3) akadeemiline ja tugipersonal ning 4) TAL tegevus. Lisaks antakse ülevaade õppekavadest, õppeprotsessist, rahvusvahelistumisest, rakendusuuringutest.

Uuringu põhiküsimuseks on: millised peaksid olema Eesti rakenduskõrgkoolide struktuur ja koostoitumudelid tulevikus, pidades silmas kõrgkoolide põhitegevuste juhtimist, konkurentsivõimet ja väljundi kvaliteeti Euroopa kõrgharidusruumis.

Lisaks Eesti rakenduskõrgkoolide tegevusnäitajate analüüsile koguti andmeid õppereisidelt mitmete riikide rakenduskõrgkoolidesse ja viidi läbi poolstruktureeritud intervjuud Euroopa Liidu (edaspidi EL) riikide rakenduskõrgkoolide rektore nõukogude liikmete ja kõrghariduseksperidega. Intervjuudega selgitati välja rakenduskõrgkoolide peamised arengud ja neid esile kutsuvad põhjused kõrgharidussüsteemi kui terviku kontekstis. Intervjuudes keskenduti järgmistele põhiteemadele:

- kõrgharidussüsteem tervikuna ja rakenduskõrgkoolide roll selles; binaarne kõrgharidusmudel, valdavad arusaamad väljakujunenud kõrgharidussüsteemi kestlikkusest ja arengutest;
- rakenduskõrgkoolide profiil nüüdisajal ja tulevikus;
- rakenduskõrgkoolide institutsionaalsed arengutrendid.

ELis on hariduspoliitika, sh kõrgharidust andvate institutsioonide profiil ja roll küllaltki riigispetsiifiline, mis muu hulgas väljendub ka kõrgkoolide väga erinevates nimetustes ja tegevuste profiilis. Intervjuude sihtriikide valimisel lähtuti põhimõttest, et esindatud oleksid nii „vanad” kui ka „uued” ELi riigid.

Ekspertidega läbiviidud poolstruktureeritud intervjuud keskendusid kõrghariduse ja rakenduskõrgkoolide muutuste peamistele trendidele, üksiküsimustele pöörati vähem tähelepanu. Teatavasti domineerivad rakenduskõrgkoolide võrgustiku arengus riigisisest

ja regionaalsed mõjurid, rahvusvahelised arusaamad puudutavad eelkõige õpiväljundite ja kvalifikatsiooniraamistike vastavust.

Võttes arvesse nii Eesti kõrgharidussüsteemi arengulaineid kui ka ELi riikide kõrghariduse suundumusi ning vältides teiste riikide mehaanilist jäljendamist, määratletakse ja kirjeldatakse uuringus mõned rakenduskõrgkoolide võimalikud arengustsenaariumid. Kirjeldatavad stsenaariumid on provisoorsed, st nad võimaldavad rakenduskõrgkoolidel kavandada nii individuaalseid kui ka koostõiseid arenguid.

Seega on antud uuringu lähenemisviis pigem epistemoloogiline, st kuidas me saame aru teiste riikide kõrgharidussüsteemide toimimisest ja selle süsteemi osiste seostest ning kuidas me saaksime neid kasutada uute lahenduste väljatöötamiseks.

Uuringu tulemused loovad platvormi, millelt saab paremini planeerida ja koordineerida rakenduskõrgkoolide koostööd, töötada välja ettepanekuid sobilike koostööprojektide käivitamiseks ning arvestada neid suundumusi kõrgkoolide arengu- ja tegevuskavade koostamisel.

Uuringuprojekti töörühma kuulusid Enno Lend (projektijuht, Tallinna Tehnikakõrgkooli rektor), Jaan Tamm (Eesti Lennuakadeemia rektor), Ülle Ernits (Tallinna Tervishoiu Kõrgkooli rektor), Kersti Kõiv (Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste sotsioloogia lektor), Kadrin Kergand (SA Archimedes Primus programmi tegevjuht) ja Jana Praun (SA ERK juhatuse liige).

Autorid tänavad kõiki kaastöötajaid, eriti neid, kes leidsid aega jagada oma arusaamu ja kogemusi intervjuude läbiviimisel ning saatsid täiendavalt kirjalikku materjali kõrgharidussüsteemi ja kõrgkoolide kohta.

Sisukord

LÜHITUTVUSTUS	2
SISUKORD	4
KASUTATUD LÜHENDID	5
SISSEJUHATUS	6
1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD	8
1.1. Kõrgkoolide mitmekesisuse teoreetiline raamistik	8
1.2. Rakenduskõrgharidus haridusreformide kontekstis	9
1.3. Uuringu peamised küsimused ja kaasatud institutsioonid	11
2. METOODIKA	13
3. KÕRGKOOLOIDE STATISTILISED NÄITAJAD JA TULEMUSTE KIRJELDAMINE	15
3.1. Eesti rakenduskõrgkoolide statistiline vaade ja trendianalüüs	15
3.2. Eesti rakenduskõrgkoolide arengusuundumused	23
3.2.1. Õppekava ja õppeprotsess	23
3.2.2. Rahvusvahelistumine ja mobiilsus	24
3.2.3. Rakendusuuringud ja innovatsioon	25
3.3. ELi riikide rakenduskõrghariduse areng. Intervjuud ekspertidega	26
3.4. Intervjuude kesksed tulemused	42
3.5. Rakenduskõrgkoolide tulevikustsenaariumid	43
4. KOKKUVÕTE	47
KASUTATUD KIRJANDUS	49
LISA 1. INTERVJUU STRUKTUUR	53

Kasutatud lühendid

RKRN	Rakenduskõrgkoolide Rektorate Nõukogu
TAL	teadus-, arendus- ja/või muu loometöö
EL	Euroopa Liit
EHIS	Eesti Hariduse Infosüsteem
EHEA	Euroopa kõrgharidusruumi assotsiatsioon (ingl <i>European Higher Education Association</i>)
ETIS	Eesti Teadusinfosüsteem
PhD	doktoriõppe lõpetajale antav teaduskraad, filosoofiadoktori kraad
EAP	Euroopa ainepunktide süsteem (ingl <i>European Credit Transfer System</i>)
EIT	Euroopa Innovatsiooni ja Tehnoloogia Instituut (ingl <i>The European Institute of Innovation and Technology</i>)
HTM	Haridus- ja Teadusministeerium
KHS	Kõrgharidussüsteem
RKK	Rakenduskõrgkool
EQF	Euroopa kvalifikatsioonide raamistik (ingl <i>European Qualifications Framework</i>)

Sissejuhatus

Tänapäeva Euroopas domineerib binaarne kõrgharidussüsteem (Machado, Ferreira, Santiago & Taylor, 2008). Bologna protsessiga käivitatud muutustes võib täheldada erinevaid tendentse nii akadeemilises kui rakenduslikus kõrghariduses – mõne autori arvates toimub mitmekesisuse suurenemine (nt Clark, 1998), teiste arvates aga mitmekesisus hoopis väheneb (nt Birnbaum, 1983; Rhoades, 1990). Mitmekesisus institutsioonide üleselt avaldubki binaarses kõrgharidussüsteemis, mis vastab muutuva ühiskonna vajadustele. Seejuures nüüdisaja ühiskonnas toimuvad kompleksed protsessid pigem süvendavad vajadust erinevate valikute järele nii institutsioonide üleselt kui ka siseselt. Eestis 1990ndate esimeses pooles sündinud rakenduskõrgkoolide tekkemudel ja areng on olnud analoogne paljude ELi riikide binaarsete kõrgharidussüsteemide arengutega, samuti kooskõlas ühiskonna ootustega laiemate valikuvõimaluste järele.

Rakenduskõrgkoolide loomise algusaegadel oli nende profiili peamiseks tunnuseks töömaailmale orienteeritud õppekavad, hiljem on lisandunud täienduskoolitus ja arendustegevus ning innovatsioon peamiselt rakendusuuringutena. Nüüdisaegsed rakenduskõrgkoolid on muutunud interdistsiplinaarseteks institutsioonideks. Nii nähakse ka Eestis rakenduskõrgkoolide tegevust reguleerivas rakenduskõrgkoolide seaduses rakenduskõrgkoolide ülesandeid väga mitmekesisena: „*Rakenduskõrgkooli ülesanne on edendada tööturu vajadustele vastavat elukestvat õpet, pakkuda õppe- ja arendustegevust hõlmavaid teenuseid, teostada rakendusuuringuid ning kujundada üliõpilastest vastutustundlikke ja algatusvõimelisi kodanikke. Oma missiooni täitmisel teevad rakenduskõrgkoolid koostööd erinevate institutsioonidega ja on aktiivses suhtes avalikkusega, toetades oma valdkonnas tulemusliku arendus- ja innovaatilise tegevuse ning rakendusuuringute läbiviimisega ühiskonna arengut.*” (Rakenduskõrgkooli seadus § 2 lg 4).

ELi strategiadokumentides (nt Euroopa Komisjoni teatis, 2010) ning riikide seirearuannetes ja arengukavades (nt konkurentsivõime kava „Eesti 2020”, 2013; *Republic of Poland National Reform Programme Europe 2020*, 2013; *Europe 2020 – Strategy Finland’s National Programme*, 2013) rõhutatakse omavahel seotud komplitseeritud parendusvaldkondi, kus on seatud prioriteetideks haridus, inimressursi jätkusuutlikkus, tootlikkus ja innovatsioon.

Oleme olukorras, kus mõnes valdkonnas ei jätku piisavalt kvalifitseeritud tööjõudu, teises seevastu on sobiva ettevalmistusega spetsialiste haridussektori poolt üle toodetud. Seejuures soovib tööandja, et tööturule sisenejate kompetentsus vastaks enam tema ootustele ning süsteemsete teadmistega töötajad oleksid loovad ja suutelised välja töötama innovaatilisi lahendusi. See, et haridussüsteem vastaks täiel määral tööturu ootustele, on ilus ja kõrge eesmärk, mille poole püüelda. Samas peame tõdema, et töömaailmaga ideaalselt lõimitud kõrgharidussüsteemi pole üheski riigis ja kas saabki olla. Erinevus riikide lõikes seisneb pigem selles, millised riigid liiguvad „ideaalmaastiku” poole kiiremini ja ressursisäästlikumalt või kuidas tehakse majandus- ja kõrgharidussüsteemi seosed paremini toimivamateks. Küsimus ei seisne pelgalt tööturu soovidele vastavate spetsialistide ettevalmistamises. Selleks, et võimalikult kiiresti reageerida tööturul toimuvatele muutustele, tuleb muu hulgas pöörata tähelepanu ka üliõpilaste õppeaja tegelikule kestusele, mis sageli ulatub kuni kahe nominaalse õppeajani.

Eesti Tööandjate Keskliidu tegevusprogrammis „Tööandjate manifest 2011–2015” (2010) tõdetakse, et haridussüsteem ei taga piisaval hulgal vajaliku kvalifikatsiooniga erialaspetsialistide ettevalmistust tööturu jaoks. Mitmed edukad ettevõtted on tõdenud, et

Eesti tööjõuturg on piiratud, talentide hulk ebapiisav. Nii tõdetakse ka Euroopa Komisjoni teatistes (Euroopa Liidu Teataja, 2012), et Euroopa haridus- ja koolitussüsteemid ei suuda tagada tööalase konkurentsivõime jaoks vajalikke oskusi, samuti ei tehta piisavalt koostööd tööandjatega, et viia õppimiskogemus paremini kooskõlla tegeliku töökeskkonnaga. Samuti on vajalik suurendada õpingute ajal üliõpilaste rahvusvahelist mobiilsust. Strateegiadokumendis „Eesti 2020” nähakse ette rahvusvahelistumisel kolme peamist eesmärki: 1) laiendada üliõpilaste silmaringi, saada kogemusi teistest riikidest ja rakendada õpingute raames saadud teadmisi tööturul, 2) tuua Eestisse olulistesse valdkondadesse välistudengeid ning 3) rahvusvahelisele kogemusele toetudes kooskõlastada riiklikud kõrghariduse kvaliteedistandardid globaalse kõrgharidusmaastikuga.

Eesti kõrgharidus toimib alates 1992. aastast binaarsena – kõrvuti eksisteerivad ülikoolid kui akadeemilised õppeasutused ning rakenduskõrgkoolid, mis on orienteeritud otsesemalt tööjõuturule ja kutseoskuste arendamisele. Paljudes riikides ja ka Eestis on rakenduskõrgkoolid valdavalt riigi poolt paindlikult juhitud ja konkreetse piirkonna, regiooni tööturu vajadustele orienteeritud kõrgkoolid, samas kui ülikoolide puhul on üldjuhul tegemist autonoomsete õppeasutustega, kes järgivad omaenda eesmarke ja seda valdavalt rahvusvahelises kontekstis. Siin pole küsimus erinevate lähenemisviiside vastandamises, vaid mõlemad täiendavad üksteist.

Eestis 20 aastat tagasi tormiliselt tekkinud rakenduskõrgkoolid on läbi teinud põhjaliku kvantitatiivse ja kvalitatiivse arengu, nad on kujunenud tunnustatud kõrgkoolideks ja koostööpartneriteks nii siseriiklikult kui rahvusvaheliselt. Praegu on Eestis 20 valdavalt kitsamalt spetsialiseerunud rakenduskõrgkooli, kus õpib ca 14 000 üliõpilast, 12 on organiseerunud RKRNi koostöövõrgustikku.

Rakenduskõrgkoolid on valdkondlikult spetsialiseerunud ja paindlikult sidestatud oma valdkonna tööandjatega, juhivad nende otsestest soovitustest ja Euroopa kõrgharidusruumi arengusuundumustest, sealhulgas on korraldanud õppe- ja arendustegevuse ning rakendusuuringute parema sidustamise ja koostöö edendamise, sh väikeettevõtetele. Sellega saavutatakse vajalik paindlikkus majanduse struktuursete muutuste toetamiseks. Rakenduskõrgkoolide õppekavad, õppetöö korraldus ja parktika maht toetavad õppekava eesmärkide saavutamist ja nende vastavust tööturu ootustele. Õppetöö läbiviimisel kaasatakse ettevõtete spetsialiste, üliõpilaste tööpraktika viiakse läbi tööandjate juures, lõputööd tehakse tihedas koostöös ja vastavuses valdkonna aktuaalsete vajadustega. Kõik see tagab lõpetajate ajakohased teadmised, praktilised tööoskused ning nende kõrgelthinnatud ressursi nõudluse tööjõuturul.

Rakenduskõrgkoolid soovivad Eesti binaarse kõrgharidussüsteemi osana tugevdada rakenduskõrghariduse konkurentsivõimet ja jätkusuutlikkust nii Eestis kui ka rahvusvahelises hariduskeskkonnas. Samas adume Eesti kõrgharidussüsteemi efektiivsuse ja kvaliteedi probleeme nüüd ja eriti tulevikus. Selleks et olla edukas tulevikus, tuleb kohe hakata otsima mõistlikke lahendusi. Nendel põhjustel viib RKRN läbi uuringu Eesti kõrghariduskorralduse, sh rakenduskõrghariduse tulevikustsenaariumide analüüsiks ja võimalike arenguteede hindamiseks.

1. Teoreetilised lähtekohad

1.1. Kõrgkoolide mitmekesisuse teoreetiline raamistik

Birnbaum (1983) jagab mitmekesisuse ühelt poolt väliseks, mille all ta peab silmas erinevusi kõrgharidust andvate institutsioonide vahel, ning teiselt poolt sisemiseks, mis tähendab mitmekesisust õppeasutuse sees. Kõrgharidust andvate institutsioonide mitmekesisus on olnud Euroopa kõrgharidusruumis üks enam diskuteeritud teema (Reichert, 2009). Arutelu binaarse kõrghariduse vajalikkusest ja võimalikkusest algatasid eelkõige Prantsusmaa ja Saksamaa suurettevõtted Teise maailmasõja järgse kiire majandusarengu perioodil. Oma olemuselt oli tegemist nn eesmärgi konfliktiga – kui sellele ajastule iseloomulikud *universitas* tüüpi kõrgkoolide lõpetajad olid akadeemilise ettevalmistusega, siis tööandjad ootasid praktiliste teadmiste ja oskustega kõrgelt kvalifitseeritud spetsialiste.

Eestisse jõudis taoline probleempüstitus paarkümmend aastat hiljem. Ühelt poolt oli ajendiks eelkõige Saksamaa ja Soome rakenduslike kõrgkoolide eeskuju ning teisalt kohalike ettevõtete poolne surve, kes vajasisid uute tehnoloogiatega toimetulevaid ja kompetentseid spetsialiste. Laiemas kontekstis toimus ka Eestis lõimumine Euroopa arenemisjärgus oleva mitmetasemelise kõrgharidussüsteemiga. Eesti ei erinenud teistest Euroopa riikidest, nagu tõdes kultuuri- ja haridusminister P. E. Rummo üle kahekümne aasta tagasi: „.../meie häda on selles, et rakendusliku ja akadeemilise kõrghariduse suhe on ääretult ebamäärane nii sotsiaalsühholoogilises kui ka õiguslikus mõttes” (Rajangu, 1993, lk 4). 1990ndate alguses oli kõrgkoolide loomine väga intensiivne, peaaesjalikult oli eemärk eristuda, eristumise eesmärk ja kriteeriumite määratlemine oli teisejärguline.

Tulles tagasi binaarse kõrgharidussüsteemi juurde, siis tähendab see ajaloolise unitaarkõrghariduse teisenemist. Iseasi, kas kõrghariduse eristumine on mõistlik mitmel tasemel. Iirimaa kõrghariduse arengudokumentis *National Strategy for Higher Education to 2030* (2011) on seatud eesmärgiks liikuda lihtsa binaarse kõrgharidussüsteemi suunas, kus kõrgkoolid on võimelised täitma riigi sotsiaalseid ja majanduslikke vajadusi. See tähendab ühtlasi institutsioonide missioonide erisusi ja kõrghariduse mitmekesisust. Kõrghariduse mitmekesisuse negatiivne varjund on pigem minevikuline, pärinedes ajajärgust, kui ühetaoline kõrgharidussüsteem hakkas teisenema, õigupoolest elitaarharidus muutus massihariduseks. Huismani (1995, 1998) järgi kasutatakse institutsionaalse mitmekesisuse mõistet harva neutraalsena, midagi kirjeldava terminina. Mitmekesisus assotsieerub bioloogilise populatsiooni adaptiivse käitumisega keskkonna tingimuste muutumisel ja on kasutatav analoogina kõrghariduse mitmekesistamise selgitamisel.

Mitmekesisuse mõistet kasutatakse kõrgkoolide tegevuse uurimisel lisaks õppekavade eesmärkide ja õpiväljundite eristamisele ka laiemas kontekstis, nimelt erinevate sotsiaalsete rühmade interaktsiooni ja kultuurilise sobivuse kontekstis (Gurin, Dey & Hurtado, 2002, lk 334). Sotsiaalse ja kultuurilise sobivuse ainestikku käesolev uuring ei käsitle, kõrghariduse mitmekesisuse all peetakse silmas eelkõige õppekava eesmärkide ja omandatud pädevuste erisusi. Kõrgkoolide õpiväljundite eesmärgistatud mitmekesisust on mõnikord nimetatud ka süsteemseks mitmekesisuseks (Marginson, 1998).

Kõrgkoolide mitmekesisust, eelkõige õppekavade väljundite osas, on mõjutanud Bologna protsess, mille rakendamine käivitas kõrgkoolide massilise nüüdisajastamise ja millega lahutati senine ühetskõikiline kõrgharidus bakalaureuse- ja magistriõppeks (Valk, 2008).

Bologna reformide mõjust hariduspoliitika ja kõrgkoolide mitmekesisumise ja lähenemise kohta on tehtud mitmeid uuringuid. Näiteks Witte (2006) analüüsib väliseid sihtgrupe ja leiab, et on ebaselge, kas Bologna deklaratsiooni rakendamine ja sellest johtuvad õppekavareformid on esile kutsunud suurema kõrgkoolide sisemise mitmekesisumise sihtgruppide vaatepunktist (üliõpilased, liidud, tööandjad jne). Teixeira (2012) on analüüsinud kõrgharidussüsteemi jätkusuutlikkust ja leidnud, et kõrghariduse turul saab üha olulisemaks konkurentsifaktoriks kaasaegsete, tööturule vastavate õppekavade pakkumine, mis võib osutada kõrgkoolidele suureks väljakutseks, kuna ollakse kinni traditsioonides. Arvatakse, et mitmekesisumine tuleviku haridusturul toimub kõrgkooli pakutavate teenuste määratlemise kaudu, nagu näiteks õppekava valdkondade, õpiväljundite, aga ka TAL tegevuse prioriteetide seadmise (Fumasoli & Lepori, 2011).

Kõrgharidusterminoloogias käsitletakse mitmekesisust kui ühte peamist faktorit, mis on seotud kõrgharidussüsteemi hea toimivuse ja tulemuslikkusega (van Vught, 2008). Normatiivne mitmekesisus on enamasti situatiivne, st ta annab kõrgharidusinstituutide toimimisele raamid tegevuskeskkonna põhiselt ja kokkulepitud kriteeriumite alusel. Normatiivse mitmekesisumise arusaama kritiseerib Neave (2000), kes väidab, et mitmekesisus kui loosung on saanud kõrghariduses samatähenduslikuks kui deregulatsioon tööstuses või ärimaailmas. Neave tõdeb, et mitmekesisus ei ole tingimata ihaldusväärne, eriti kui ressursside diferentseerimise nimel lastakse vaesuda massihariduse koormat kandvatel instituutidel, pakkudes samal ajal teatud instituutides vähestele õnnelikele tippkvaliteediga haridust. Birnbaumi (1983) järgi on instituutne mitmekesisus kõrgharidussüsteemis normatiivne väärtus juhul, kui kõrgharidussüsteem:

- 1) vastab tudengite vajadustele;
- 2) pakub sotsiaalse mobiilsuse võimalusi;
- 3) vastab tööturu vajadustele;
- 4) vastab huvigruppide poliitilistele arusaamadele;
- 5) lubab eksisteerida massikõrghariduse ja eliitkõrghariduse kombinatsioonil;
- 6) suurendab kõrgkoolide efektiivsust;
- 7) pakub mõningates instituutides võimalusi innovatsiooniga eksperimenteerimiseks.

Seega ei peaks kõrgkoolide vahelist konkurentsi vaatlema pelgalt kui konkurentsi ressurssidele, vaid ka kui akadeemilise struktuuri ja juhtkonna loodud väärtussüsteemi kaudu konkureerimist tunnustusele, prestiižile ja legitiimsusele, mis omakorda soodustab kohandumist olemasolevate mudelitega, mitte püüdlust end konkurentidest eristada (Rhoades, 1990).

Kui vaadata Eestis toimunut, siis kõrghariduse mitmekesisumine on toimunud kahel viisil. Ühelt poolt lõi riik võimalused rakenduskõrghariduse tekkeks ja teiselt poolt nägid ülikoolid rakenduskõrgharidust pakkuvate kolledžite näol võimalust laiendada oma haaret (Valk, 2008).

1.2. Rakenduskõrgharidus haridusreformide kontekstis

Kõrgharidussüsteemis toimunud muudatused on iseloomulikud enamikule ELi riikidele. Peamiselt tulenevad muudatused kõrgharidussüsteemi kui terviku efektiivsuse tõstmise vajadusest, noorte eagrupi (potentsiaalsete üliõpilaste arvu) vähenemisest ja elukestva õppe rolli suurenemisest. Eelnevast tulenevalt analüüsivad kõrgkoolid järjest rohkem õppekavade kuluefektiivsust, samuti mõistlikku tegevusulatust ja eesmärgipärasust.

Tuginedes kõrgkoolide rahvusvahelistumise eesmärkidele ja riiklikele strateegiatele, tuleb arvestada ka sellega, et noorte õpirände bilanss pigem suureneb kui väheneb. Seega on oluline rakenduskõrgkoolide tuleviku kavandamisel analüüsida tööjõuturu vajadusi, parandada õppe kvaliteeti, nüüdisajastada õppeprotsessi, laiendada rahvusvahelistumist ja elukestvate õpet ning TAL tegevusi.

Eesti rakenduskõrgkoolide kujunemine oli sarnane paljudes ELi riikides toimunuga. Nüüdisaegne rakenduskõrgharidus on saanud alguse Prantsusmaalt 1966. aastal, seejärel asuti seda tüüpi õppeasutusi looma Saksamaal (peamiselt ajavahemikus 1969–1971), Hollandis 1986, Soomes 1991, Austrias 1994, Šveitsis 1995–1997 ning Portugalis ja Tšehhis 1990ndate lõpus. Rakenduskõrghariduse peamiseks tekkepõhjuseks oli õppekava optimaalne pikkus ja õppeprotsessi tihedam sidustamine tööeluga. Tööstus vajab praktiliste oskustega kõrgharitud spetsialiste, keda akadeemiline ülikool pakkuda ei suutnud. Lõpetanutel olid küll teoreetilised teadmised, aga nappis praktilisi oskusi. Need tuli täiendavalt omandada, mis oli kulukas ja aeganõudev (Lukas & Tamm, 2012). Seega, tööturule vajalike rakenduslike kõrghariduse õppekavade ja praktilise suunitlusega õppeprotsessi initsiaatorid olid peamiselt töömaailma esindajad, kelle eesmärgiks ei olnud rakenduskõrghariduse ja akadeemilise kõrghariduse vastandamine, viimane on olnud pigem akadeemiliste ringkondade poolt diskuteeritav küsimus.

Kui esialgu oli rakenduskõrgkooli põhitegevuseks õppetöö (tasemeõpe ja täienduskoolitus), siis nüüd on rakenduskõrgkooli traditsioonilisele õpetegevusele lisandunud TAL tegevus ning mitmetes ELi riikides, sh Eesti rakenduskõrgkoolides pakutakse ka magistriõppekavu mudelina 3+2. Näiteks Austrias on selline arengutrend tingitud asjaolust, et rakenduskõrgkoolide õppekavade mahtu vähendati 240 EAPlt 180 EAPle. See tekitas vajaduse magistriõppekavade loomise osas, kuna mitmetes õppevaldkondades pole 3aastase õppekava õpiväljundid tööeluks piisavad. Soomes on samuti enamikus rakenduskõrgkoolides magistriõpe, kuid siiani pole rahuldavaid lahendeid leitud nende lõpetajatele sisenemiseks doktoriõppesse.

Rakenduskõrghariduse areng on viimastel kümnenditel olnud küllalt dünaamiline nii õppeprotsessi sisu kui ka institutsioonide arengu kontekstis. Peamiseks ühisjooneks on olnud rakenduskõrgkoolide akadeemilise võimekuse ja õppetaristu ressursi tõhusam kasutamine. Silmas on peetud ka rakenduskõrgkoolide tekkeloogikast johtuvat konsolideerumist – väikesed üksused on liitunud ja on tekkinud laiapõhjalised kõrgkoolid. Rakenduskõrgkoolide integratsiooniga on süvenenud mitmekesisustumine, mille märksõnad on interdistsiplinaarsus, õppekavade nüüdisajastamine, välissuhete edendamine, TAL tegevus, õppeinfosüsteemide arendamine, e-õppe juurutamine ja kõrgharidusinstituutide strateegiline koostöö. Kõrghariduse korrastamisel on riigid kasutanud neile omaseid kultuuri- ja hariduspetsiifilisi lahendusi. Enamasti hõlmavad need nii rakenduskõrgkoolide omavahelise integratsiooni suurendamist kui ka rakenduskõrgkoolide ja ülikoolide missioonide ümbervaatamist. Paraku puuduvad üle-euroopalised universaalsed toimemudelid, kuna kõrgharidus ja eriti kõrgharidusinstituutide arendamine on ELis nõrgalt harmoniseeritud.

Lähtudes kvalifikatsiooniraamistike paradigmat, saame väita, et koolituse (formaalne, mitteformaalne jm) läbimine on majanduskasvu ja töökohtade loomise kriitiline edutegur juhul, kui õppimise puhul ei domineeri õppekava ega institutsioonikesksus, vaid omandatud teadmised, oskused ja pädevused, mida väärtustab töömaailm. Selle põhimõtte järgimine on tinginud uuringuprojekti autorite arvates mitmes Euroopa riigis (Austria, Šveits, Holland, Saksamaa, Soome) tunnustust vääriavad tulemused rakenduskõrghariduse edendamisel. Eelkõige väljendub see õppeprotsessi kvaliteedi tagamises, mis toetub

õppekava arendusele, akadeemilise personali kutsealasele pädevusele ja õppetööd toetavale TAL tegevusele ning innovatsioonile. Lähtume arusaamast, et Eesti rakenduskõrgkoolide kestlikkus oleneb nende võimest olla atraktiivne üliõpilastele ja tööandjatele, tagades samas piisava akadeemilise ressursi arengu ja taastootmise.

Viimastel aastatel on hakatud otsima võimalusi rakenduskõrgkoolide võrgu ja tegevuse korrastamiseks ning koostöö suurendamiseks. Enamasti peetakse föderatsioonide ja alliansside moodustamisel eelkõige silmas sisulist arengut, kuid vahel puudutab see ka ümbersildistamist.

Nii näiteks muudeti Austraalias 1990ndate lõpus rakenduskõrgkoolid tehnoloogia ülikoolideks. Hongkong muutis oma kaks rakenduskõrgkooli (The Hong Kong Polytechnic ja The City Polytechnic of Hong Kong) ülikoolideks juba 1994. ja 1995. aastal. Uus-Meremaa liitis osa oma rakenduskõrgkoolidest ülikoolidega, Kreeka muutis oma rakenduskõrgkoolid ülikoolideks 2001. aastal. Soome kõrgharidusreformi raames on näiteks loodud rakenduskõrgkoolide föderatsioon Lahti, Hämeenlinna ja Laurea rakenduskõrgkoolide baasil, mis võimaldab paremini kasutada vahendeid, kaasata lisaressursse ja oluliselt tugevdada rahvusvahelist konkurentsivõimet (*FUAS Strategy 2011–2015*, 2011). Šveitsis sündis rakenduskõrgharidus 1990ndate teisel poolel 60 kõrgema kutsekooli baasil. Praeguseks on algselt tekkinud väikesed rakenduskõrgkoolid ühinenud seitsmeks riiklikuks ja üheks erarakenduskõrgkooliks. Liitunud kõrgkoolid on autonoomselt tegutsevad ja keskselt administreeritavad õppeasutused. Šveitsis toimuva kõrgharidusreformi eesmärgiks on tuua ühtse koordineerimise alla kogu kõrgharidussüsteem.

1.3. Uuringu peamised küsimused ja kaasatud institutsioonid

Euroopa kõrgharidusruumis, sh Eestis on rakenduskõrghariduse edendamisel domineerinud erinevatel ajaperioodidel sellised märktegevused nagu teooria ja praktika mõistliku tasakaalu leidmine, tihedam koostöö ettevõtetega, rahvusvahelistumine, teadus- ja arendustöö edendamine, panustamine täienduskoolitusele jmt. Rakenduskõrgharidust andvate institutsioonide arengu kontekstis on toimunud õppeasutuste liitmisi, konsortsiumide ja ülikoolide kolledžite moodustamisi eelkõige seetõttu, et osa rakenduskõrgkoolidest pole olnud jätkusuutlikud.

Võttes arvesse kõrgharidussüsteemi muutusi tervikuna, otsiti projektis vastuseid järgnevatele küsimustele:

- 1) kas ja millised muutused on toimunud rakenduskõrgkoolide põhinäitajates ajavahemikul 2008–2012;
- 2) millised on rakenduskõrgkoolide valdkondliku ja/või regionaalse konsolideerimise rahvusvahelised kogemused ja mudelid ning mida on neist kogemustest Eestil õppida;
- 3) millised on prognoositavad muutused rakenduskõrghariduse mitmekesistumises (mahud, tasemed) aastaks 2020.

Kaasatud institutsioonid:

- HTM – Haridus- ja Teadusministeerium, www.hm.ee
- RKRN – Rakenduskõrgkoolide Rektorite Nõukogu, www.rkrn.ee
- ARENE – Rectors' Conference of Finnish Universities of Applied Sciences, www.arene.fi
- UASnet – Universities of Applied Sciences network, www.uasnet.eu

- EURASHE – European Association of Higher Education Institutions, www.eurashe.eu
- SA Archimedes, www.archimedes.ee
- HBO RAAD The Netherlands Association of Universities of Applied Sciences, www.vereniginghogescholen.nl
- Austria, Österreichische Fachhochschul-Konferenz (FHK), www.fhk.ac.at
- Šveits, Swiss Association of Universities of Applied Sciences (KfH), www.kfh.ch
- Eesti Kõrghariduse Kvaliteediagentuur, www.ekka.archimedes.ee
- Tallinna Ülikooli Haridusinnovatsiooni Keskus, www.tlu.ee/et/hik

2. Metoodika

Antud uuringus on kasutatud kombineeritud uurimismeetodit, lähtudes järelduste tegemisel nii kvantitatiivsetest kui ka kvalitatiivsetest andmetest ja nende analüüsist. Kuna kõik Eesti erarakenduskõrgkoolid ei kuulu RKRNi koosseisu ja nende andmete kogumine oli seetõttu komplitseeritud, siis RKRNi mittekuuluvate kõrgkoolide andmeid töös ei käsitleta, kuid töö järeldusi saab siiski üldistada kogu Eesti rakenduskõrgkoolide maastikule. Rakenduskõrgkoolide kvantitatiivsete näitajate analüüs on kasutatud nii Eesti Hariduse Infosüsteemi (edaspidi EHIS) andmeid kui ka rakenduskõrgkoolide poolt esitatud kvantitatiivseid näitajaid, milles võib olla metodoloogilisi ebatäpsusi. Andmeanalüüs on tehtud ajavahemiku 2008–2012 kohta. Erarakenduskõrgkoolide loetelu on esitatud tabelis 1.

Tabel 1. Eesti erarakenduskõrgkoolid (allikas: EHIS)

Jrk nr	Eesti erarakenduskõrgkoolid	Üliõpilaste arv seisuga 10.11.2012	Märkused
1	Arvutikolledž	182	
2	EELK Usuteaduse Instituut	74	
3	Eesti EKB Liit Kõrgem Usuteaduslik Seminar	38	
4	Eesti Hotelli- ja Turismikõrgkool *	151	2005/06–2009/10 Eesti Hotelli- ja Turismimajanduse Erakool
5	Eesti Infotehnoloogia Kolledž *	882	
6	Eesti Metodisti Kiriku Teoloogiline Seminar	83	
7	Eesti-Ameerika Äriakadeemia	211	Lõpetas tegevuse 2013. a.
8	Euroakadeemia	591	
9	Kõrgkool "I Studium"		
10	Eesti Ettevõtlikkuskõrgkool Mainor *	2 214	
11	Majanduse ja Juhtimise Instituut	462	Lõpetas tegevuse 2013. a.
12	Tartu Teoloogia Akadeemia	36	Ühinenud EELK UIga

Märkus. * – RKRNi tegutsevad erarakenduskõrgkoolid

Tabelis 2 on toodud riigi rakenduskõrgkoolide loetelu, kes kõik on RKRNi liikmed. Seega, käesoleval ajal osalevad RKRNi koostöös kokku 12 rakenduskõrgkooli, kolm era- ja üheksa riigi rakenduskõrgkooli.

Tabel 2. Riigi rakenduskõrgkoolid (allikas: EHIS)

Jrk nr	Riigi rakenduskõrgkoolid	Üliõpilaste arv seisuga 10.11.2012	Märkused
1	Eesti Lennuakadeemia	311	
2	Eesti Mereakadeemia	799	Kavas on ümber korraldada TTÜ kolledžiks 2014. a.
3	Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused *	173	
4	Lääne-Viru Rakenduskõrgkool	876	
5	Sisekaitseakadeemia **	826	
6	Tallinna Tehnikakõrgkool	2 943	
7	Tallinna Tervishoiu Kõrgkool	1 648	

8	Tartu Kõrgem Kunstikool	307	
9	Tartu Tervishoiu Kõrgkool	1 160	

Märkus. * – Kaitseministeeriumi haldusalas, ** – Siseministeeriumi haldusalas

2012/2013. õa õppis rakenduskõrgkoolides kokku 15 277 õppurit, sh 1310 õppis kutsehariduse õppekavadel ja 13 967 rakenduskõrghariduse õppekavadel. HTMi haldusalas asus õppima kokku 8978 õppurit, sh 934 (10,4%) kutsehariduse õppekavadel (Riigikontrolli aruanne, 03.10.2013).

Uuringuprojekti kvalitatiivses osas viidi läbi poolstruktureeritud intervjuud järgmiste kõrgharidusekspertidega:

- 1) Utrechti Rakenduskõrgkooli rektor Geri Bonhof, PhD ja nõunik Hans Hoving Hollandist;
- 2) Šveitsi Rakenduskõrgkoolide Rektore Nõukogu peasekretär Thomas Bachofner, PhD;
- 3) Soome Rakenduskõrgkoolide Rektore Nõukogu tegevdirektor dotsent Timo Luopajarvi, PhD ja Metropolia Rakenduskõrgkooli president Riitta Konkola, PhD;
- 4) Bologna ekspert, Educonsult partner Magda Kirsch, PhD Belgiast;
- 5) Austria Rakenduskõrgkoolide Assotsiatsiooni peasekretär Kurt Koleznik ja nõunik Heidi Esca-Scheuringer;
- 6) Vilniuse Kolledži rektor Gintautas Bražiunas, PhD, õppeosakonna juhataja Rita Liepuoniene ja rahvusvaheliste suhete juht Jolanta Prediene;
- 7) Poola Jagiellonia ülikooli Meditsiinikolledži (Krakow) emeriitprofessor Jadwiga Mirecka ning Majanduse ja Juhtimise Instituudi juhataja Justyna M. Bugaj;
- 8) Eesti Kõrghariduse Kvaliteediagentuuri arendusjuht Maiki Udam, PhD ja Tallinna Ülikooli Haridusinnovatsiooni Keskuse juhataja professor Mati Heidmets.

Intervjuu struktuur on toodud lisa 1. Tulevikustsenaariumide kirjeldamisel on lähtutud rakenduskõrgkoolide hetkeseseisu baasnäitajatest, kõrgkoolide sise- ja välismõjuritest ning kõrgharidusekspertide seisukohtadest.

3. Kõrgkoolide statistilised näitajad ja tulemuste kirjeldamine

3.1. Eesti rakenduskõrgkoolide statistiline vaade ja trendianalüüs

Käesoleva projekti raames analüüsiti kõikide RKRNi liikmeskõrgkoolide põhinäitajate muutuste dünaamikat aastatel 2008–2012 neljas kategoorias: 1) üldised efektiivsuse näitajad (üldkulud, üldpind üliõpilaste kohta), 2) õppurid (õppurite arv ja muutus, hõive tööturul), 3) akadeemiline ja tugipersonal ning 4) TAL tegevus. Olulisteks ja teiste kõrgkoolidega võrreldavateks näitajateks on: 1) üliõpilaste arvu muutus, 2) taristu kulud ruutmeetri kohta, 3) üldpind üliõpilaste kohta, 4) kogukulu üliõpilase kohta, 5) katkestanute osakaal ja selle muutus, 6) rakenduskõrgkoolide lõpetajate (erialane) tööhõive, 7) üliõpilaste mobiilsus, 8) akadeemilise personali kvalifikatsioon ja vanuseline struktuur ja 9) TAL tegevus.

Üldised efektiivsuse näitajad

Piiratud eelarve korral, eriti arvestades, et vaadeldud perioodi jääb ka majandusliku languse aeg, on äärmiselt oluline vaadata kriitiliselt üle kõrgkoolide ressursside kasutamise efektiivsus ning hinnata seeläbi õppeasutuse jätkusuutlikkust tulevikus. Vaadeldud perioodil on RKRNi liikmeskõrgkoolide taristu üldkulud ruutmeetri kohta koolide poolt esitatud algandmete järgi 50–60 €/m². Kuna siiani puudub ühtne meetodika rakenduskõrgkoolide kinnisvara korrashoiu kulude ja majanduskulude arvestamiseks, on esitatud andmed kasutatavad pigem esialgseks võrdlemiseks. HTMi valitsemisala rakenduskõrgkoolidel on kasutada pinda kokku 87 147 m², mittevajalikuks pinnaks on loetud 4,9%, samal ajal on kutseõppeasutustel ja riigigümnaasiumitel mittevajalike pindade osakaal vastavalt 12,2% ja 17,8%. (Riigikontrolli aruanne, 03.10.2013)

Analüüsitava perioodi jääb ka kahe kõrgkooli uue hoone valmimine – Eesti Lennuakadeemia ja Tartu Tervishoiu Kõrgkool. Esimesel neist suurenes hoone valmimisega üldpind ligikaudu kaks, Tartu Tervishoiu Kõrgkoolis kolm korda. Mõlema kõrgkooli taristu hoolduskulud ruutmeetri kohta vähenesid, mis näitab kindlasti majanduskulude efektiivsemaks muutmist pikemas perspektiivis. Renoveeritud õppepindadele on iseloomulik pigem majanduskulude stabiilsus. Tallinna Tervishoiu Kõrgkool saavutas kulude kokkuhoiu seoses õppehoone soojustamisega. Eesti Mereakadeemia üldkulud on aga varasemaga võrreldes tõusnud, kuid õppehooneid pole ka renoveeritud.

Kui vaadelda samal perioodil kõrgkoolide suletud netopinna suurust üliõpilase kohta, siis riigi rakenduskõrgkoolide puhul on see näitaja 7–8 m²/üliõpilase kohta. Erandi moodustavad Sisekaitseakadeemia ja Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused, kus õppetöö eripära tõttu on suletud netopinna suurus üliõpilase kohta vastavalt ligikaudu 20 ja 80 m². Nende näitajate alusel võib järeldada, et rakenduskõrgkoolide pinnakasutus on säästlik, ajutiste pinnanormatiivide alusel on kutseõppeasutustes ja rakenduskõrgkoolides õppehoones alla 600 õppuri vastav norm 16 m² ja õppehoones üle 600 õppuri 14 m² õppuri kohta. (Riigikontrolli aruanne, 03.10.2013)

Tabelis 3 on välja toodud, milline oli ajaperioodil 2008–2012 riigieelarve ja põhitegevuse riigieelarveväliseid tulusid arvestades kogukulu üliõpilase kohta. Andmete põhjal on näha, et vaadeldud perioodil on kõrgkoolide keskmine kulu üliõpilase kohta suurenenud 2691 eurolt 3200 euroni. Suurimad kulud üliõpilase kohta on Siseministeeriumi ja Kaitseministeeriumi alla kuuluvatel kõrgkoolidel. Samuti Eesti Lennuakadeemial, Eesti

Mereakadeemial ja Tartu Kõrgemal Kunstikoolil. Teistest kõrgem kulu üliõpilase kohta on seotud suuremate praktikapindadega ja Tartu Kõrgema Kunstikooli puhul ka suurema individuaalse õppe osakaaluga.

Tabel 3. Kogukulu üliõpilase kohta (EUR)

Kõrgkool	2008	2009	2010	2011	2012
Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor	1191	1217	1336	1293	1255
Eesti Hotelli- ja Turismikõrgkool	2272	2376	2990	3078	3310
Eesti Infotehnoloogia Kolledž	2568	2204	2196	2104	2104
Eesti Lennuakadeemia	7690	7418	7237	7015	8154
Eesti Mereakadeemia	3018	3940	3245	3654	3802
Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused	*	44028	40292	43281	45187
Lääne-Viru Rakenduskõrgkool	1749	1776	1548	1556	1751
Tallinna Tervishoiu Kõrgkool	2032	1742	1702	1635	1714
Tartu Tervishoiu Kõrgkool	1747	1732	1593	1756	1642
Tartu Kõrgem Kunstikool	4812	4373	3954	3972	4246
Tallinna Tehnikakõrgkool	2223	1806	1700	1861	1997
Sisekaitseakadeemia	11447	10915	10862	9523	9524
Keskmine	2691	2925	2949	3040	3212

Märkus. * – andmed puuduvad

Õppurid

Kui vaadata ajavahemikul 2008–2012 toimunud muutusi üliõpilaste arvus ning kõrvutada 2008. ja 2012. aastat, siis on Eestis kogu kõrghariduses vähenenud üliõpilaste arv 5%, samas kui rakenduskõrghariduses on vähenemine olnud 12%. Analüüsid üliõpilaste arvu muutusi õppeasutuste omandivormide lõikes, on näha, et suurim langus on toimunud erakõrgkoolides – 48%. Peamiseks põhjuseks on mitmete erakõrgkoolide tegevuse lõpetamine. Riigi rakenduskõrgkoolides on üliõpilaste arv seevastu suurenenud vaadeldud perioodil ligikaudu 8% (vt tabel 4). Samuti on avalik-õiguslikes ülikoolides 2008. ja 2012. aastat kõrvutades toimunud 6% üliõpilaste arvu tõus.

Tabel 4. Riigi rakenduskõrgkoolide üliõpilaste arvu muutus 2008–2012

Kõrgkool	2008	2009	2010	2011	2012	muutus 2012 vs 2008
Eesti Lennuakadeemia	343	331	334	333	311	-9,3%
Eesti Mereakadeemia	845	876	912	848	799	-5,4%
Lääne-Viru Rakenduskõrgkool	835	833	826	848	876	4,9%
Tallinna Tervishoiu Kõrgkool	1 277	1 414	1 538	1 619	1 648	29,1%
Tartu Tervishoiu Kõrgkool	1 165	1 149	1 151	1 177	1 160	-0,4%
Tartu Kõrgem Kunstikool	285	303	306	313	307	7,7%
Tallinna Tehnikakõrgkool	2680	2860	3054	3101	2943	9,8%
Kaitseväe Ühendatud	97	113	169	171	173	78,4%

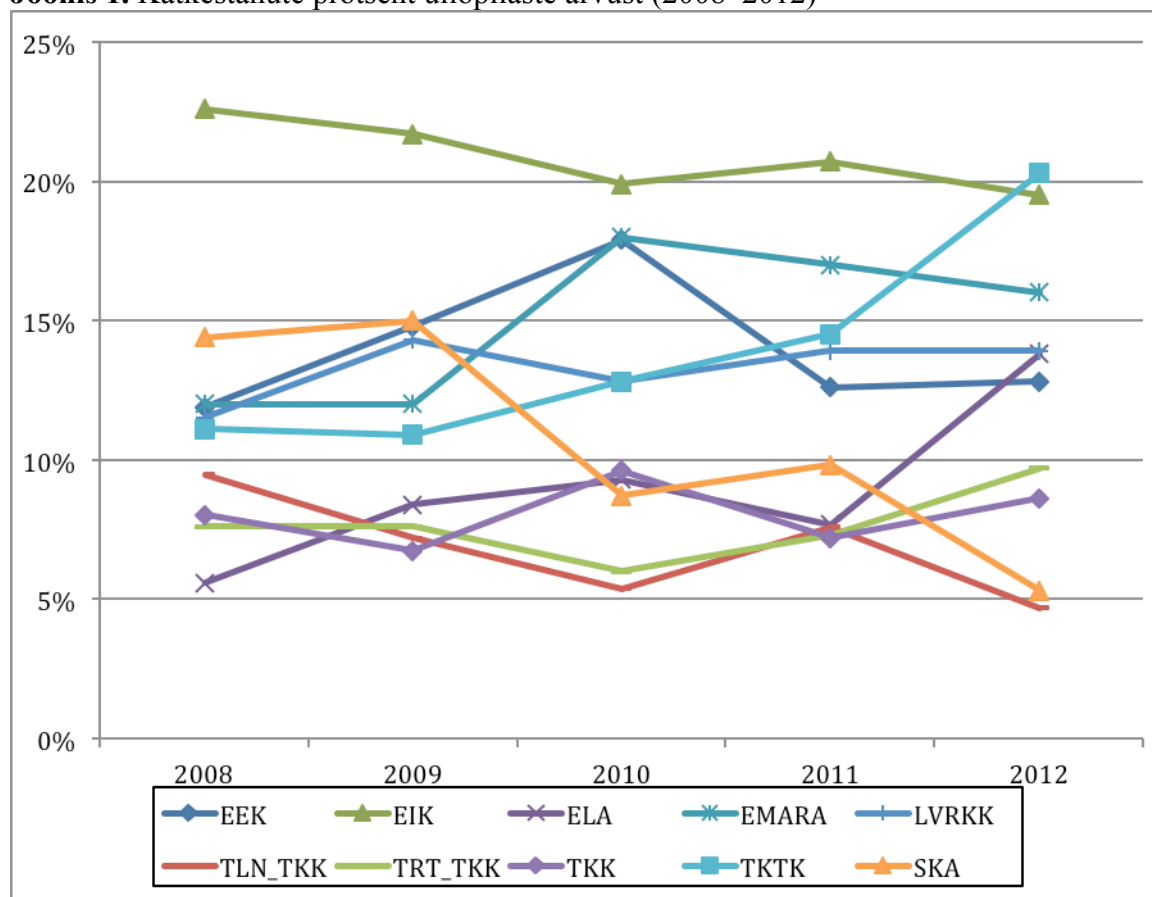

Õppeasutused						
Sisekaitseakadeemia	852	753	716	796	826	-3,1%
Kokku	8379	8632	9006	9206	9043	7,9%

RKRNi liikmeskõrgkoolide üliõpilaste arvu trende analüüsidest ilmnevad omandivormide lõikes samad tendentsid, mis kogu Eesti kõrghariduses – enim on üliõpilaste arvus kaotanud erarakenduskõrgkoolid (keskmiselt 40%), ja Eesti Infotehnoloogia Kolledž, kus üliõpilaste arv kogu vaadeldud perioodi jooksul on tõusnud. Keskmiselt on RKRNi kõrgkoolide seas üliõpilaste arv 2012. aastaks võrreldes 2008. aastaga vähenenud 6%. Kuid oluline ei ole mitte ainult üliõpilaste arv ja selle muutus, vaid ka üliõpilaste õigeaegne lõpetamine, mis on ühtlasi riiklikuks prioriteediks ja üheks tulemusindikaatoriks kõrgkoolide riigipoolsel rahastamisel.

Kui vaadata katkestanute osakaalu kogu Eesti üliõpilaskonnas, siis on see vaadeldud perioodil olnud valdavalt vahemikus 14–16%. RKRNi kuuluvate kõrgkoolide seas varieerub näitaja oluliselt õppeasutuste lõikes, ulatudes 5–21%ni. Kõrgkoolide siseselt on katkestanute osakaal püsitud üsna stabiilsena, ja Eesti Lennuakadeemia, Eesti Mereakadeemia ja Tallinna Tehnikakõrgkool, kus katkestanute osakaal on suurenenud, ning Eesti Sisekaitseakadeemia, kus katkestanute osakaal on vähenenud (vt joonis 1).

Joonis 1. Katkestanute protsent üliõpilaste arvust (2008–2012)

Märkus. Joonisel 1 kasutatud lühendid: EEK – Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor, EIK – Eesti Infotehnoloogia Kolledž, ELA – Eesti Lennuakadeemia, EMARA – Eesti Mereakadeemia, LVRKK – Lääne-Viru Rakenduskõrgkool, TLN_TKK – Tallinna Tervishoiu Kõrgkool, TRT_TKK – Tartu Tervishoiu Kõrgkool, TKK – Tartu Kõrgem Kunstikool, TKTK – Tallinna Tehnikakõrgkool, SKA – Sisekaitseakadeemia

Rakenduskõrgkooli seadusest tulenevalt võib rakenduskõrgkoolis toimuda lisaks kõrgharidusõppele ka kutseõpe¹. Kutseõppe osakaal kogu õppurite arvust on püsinud keskmiselt 18–20% vahel, varieerudes õppeasutuse lõikes 3–47%. Eelkõige on kutseõppe eesmärgiks rakenduskõrgkoolis tööturu nõudlusele vastavate lõpetajate koolitamine ning kutse- ja kõrghariduse õppekavade integreerimine sama õppetaristu ja osaliselt ka õppejõudude kasutamisel.

ELi riikides kutsehariduse õpe rakenduskõrgkoolides levinud ei ole. Eestis on hetkel kutsehariduse õppekavad seitsmes rakenduskõrgkoolis, mis on oma koostoimimist õigustanud. Tervishoiu kõrgkoolide näitel võib tuua tõsiselt võetavaid paralleele meeskonnatöö arendamisega, samas õppekeskkonnas õppimisega ja samuti koos erinevate meeskonnaliikmete koolitamise kogemusega. Kutse- ja kõrghariduse õppekavade osaline integreeritus võimaldab koolitada samade põhimõtete alusel toimivat meeskonda, mis on tööandjale kasulik, sest säästab juhtimiseks kuluvat aega. Ühine infrastruktuuri kasutamine kõrgkoolis võimaldab optimaalselt kasutada kallist sisseseatet erinevatel haridustasemetel õppimise korraldamisel.

Selliselt teostatud kutse- ja kõrghariduse õppekavade integreeritus ning ühtne infrastruktuuri, õppejõudude ja praktikabaaside kasutus, mida saab kutse- ja kõrghariduse õppekavadel kasutada, võimaldab saavutada eri tasemetel koolitatud spetsialistide teadmiste ja oskuste hea sidususe, ressursside parema kasutuse ja kiirema reageerimisvõime tööturu muutustele. Kutseõppe seisukohast lähtudes on positiivne veel ka õpilaste eneseteadvuse kasv, mille tulemusena paraneb kutseõppe kui valdkonna maine. Samuti annab julgust juurde üliõpilaste mobiilsusega seotud tegevused, mis julgustavad ka õpilasi osalema välisriigis praktilal või õpingutes.

Erinevate tasemete õpe ühe valdkonna piires ühes koolis edendab õppurite elukestvat õpet ja valdkonna järjepidevust. Kõrgkooli õppetöö kvaliteeti ja lõpetaja vastavust tööturu nõuetele näitab lõpetajate tööhõive, mis on ka üheks riiklikuks prioriteediks ning mida võetakse arvesse kõrgkoolide rahastamisel riigi poolt. Kuna enamik rakenduskõrgkoolidest on spetsiifiliste erialaspetsialistide ettevalmistajad, siis on rakenduskõrgkoolid sageli just mõõtnud mitte lihtsalt tööturule, vaid erialasele tööle rakendumist.

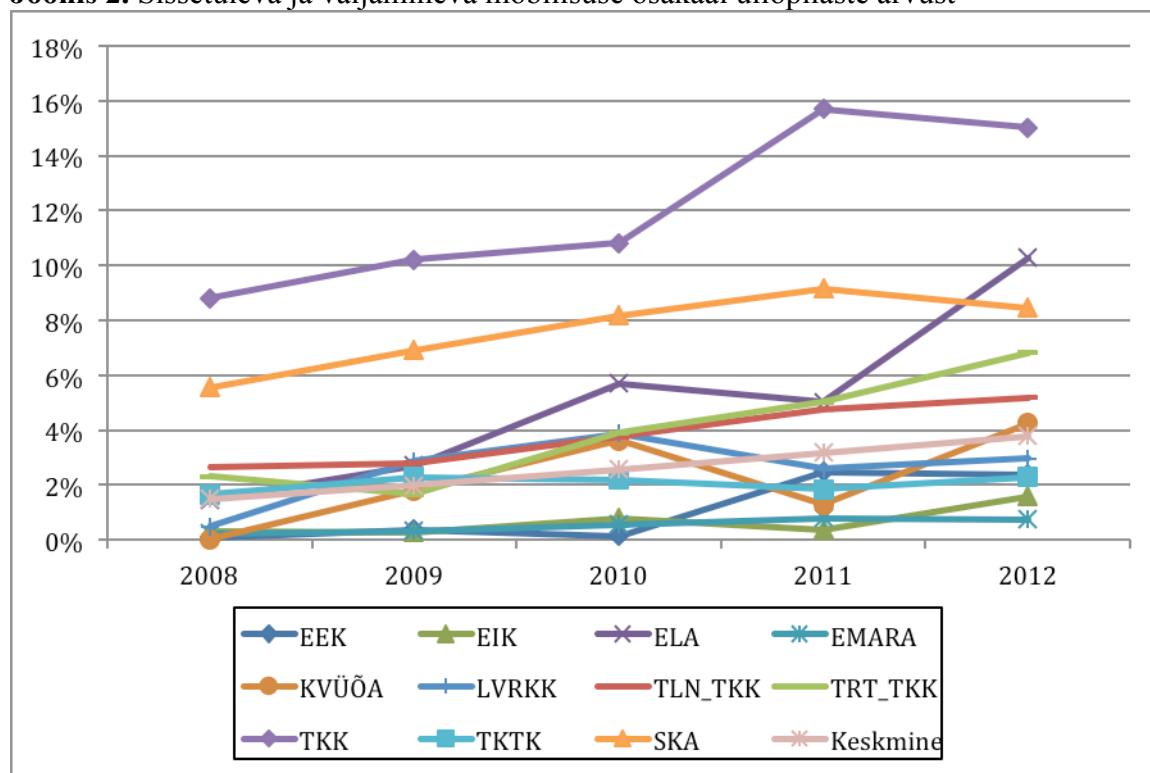
Eesti kõrgkoolide 2009. aasta vilistlasuuringu põhjal on lõpetajate tööhõive RKRNi kõrgkoolide seas olnud vaadeldud perioodil keskmiselt 70–100% vahel, va Eesti Hotelli- ja Turismikõrgkool, kus lõpetajate tööhõive on viimastel aastatel olnud 45% ringis. Riigi rakenduskõrgkoolide puhul on ka erialane tööerakendumine olnud ligikaudu 70–100%, erarakenduskõrgkoolide puhul jääb erialane tööhõive tunduvalt madalamaks, va Eesti Infotehnoloogia Kolledž, kus enamik lõpetajaid leiab erialase rakenduse. Eesti kõrgkoolide 2009. aasta vilistlaste uuringu lõppraportis (Eamets, Krillo & Themis, 2011) on välja toodud, et rakenduskõrgkoolidest olid end pärast lõpetamist töötuna arvele võtnud kahe RKRNi kuuluva kõrgkooli lõpetajad – Lääne-Viru Rakenduskõrgkoolist 1% ja Eesti Ettevõtluskõrgkoolist Mainor 7% lõpetajatest. Ülikoolide lõpetajate töötuna arvele võetute protsent jääb vahemikku 2–7.

---

¹RKRNi kuuluvatest kõrgkoolidest toimub kutseõppe seitsmes: Eesti Hotelli- ja Turismikõrgkool, Kaitseväge Ühendatud Õppeasutused, Eesti Mereakadeemia, Lääne-Viru Rakenduskõrgkool, Tallinna Tervishoiu Kõrgkool, Tartu Tervishoiu Kõrgkool ja Sisekaitseakadeemia

Üks riiklikest prioriteetidest on ka üliõpilaste rahvusvaheline mobiilsus ja selle suurendamine, mis tuleneb nii ELi kui ka *European Higher Education Area* (EHEA) eesmärgist jõuda 2020. aastaks selleni, et 20% tudengitest on mobiilsuskogemusega (*Bologna Process 2020*. Leuveni kommünikee, 2009). Rakenduskõrgkoolide puhul oleme saanud siiani rääkida eelkõige lühiajalisest mobiilsusest, mis jääb vaadeldud perioodil keskmiselt mõne protsendi piiresse, samas on positiivne trend olemas – kui 2008. aastal moodustas nii sissetulev kui väljaminev mobiilsus 1,4% üliõpilaste arvust, siis 2012. aastal oli vastav näitaja 3,8% (vt joonis 2). Koolide võrdluses on näha suuri erinevusi. Vaadeldaval perioodil on keskmisest kordades kõrgem mobiilsuse osakaal olnud Tartu Kõrgemas Kunstikoolis ja Sisekaitseakadeemias, kus mobiilsed üliõpilased on moodustanud 6–9% kogu üliõpilaste arvust. Oluliselt on tõusnud mobiilsuse osakaal Eesti Lennuakadeemias, kus 2008. aasta 1,5%lt on jõutud 2012. aastaks 10%le. Olulise tõusu on teinud ka Tartu Tervishoiu Kõrgkool, kus vaadeldava perioodi alguses moodustasid mobiilsed õppurid ligikaudu 2% üliõpilastest ning perioodi lõpuks jõuti 7%ni. Keskmisest madalam ja kogu perioodi vältel pigem stabiilne mobiilsuse näitaja on Eesti Mereakadeemial, Eesti Infotehnoloogia Kolledžil, Tallinna Tehnikakõrgkoolil, Eesti Ettevõtluskõrgkoolil Mainor ja Lääne-Viru Rakenduskõrgkoolil.

Joonis 2. Sissetuleva ja väljamineva mobiilsuse osakaal üliõpilaste arvust

Märkus. Joonisel 2 kasutatud lühendid: EEK – Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor, EIK – Eesti Infotehnoloogia Kolledž, ELA – Eesti Lennuakadeemia, EMARA – Eesti Mereakadeemia, KVÜÕA – Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused, LVRKK – Lääne-Viru Rakenduskõrgkool, TLN_TKK – Tallinna Tervishoiu Kõrgkool, TRT_TKK – Tartu Tervishoiu Kõrgkool, TKK – Tartu Kõrgem Kunstikool, TKTK – Tallinna Tehnikakõrgkool, SKA – Sisekaitseakadeemia

Sissetuleva mobiilsuse väike osakaal on osaliselt selgitatav piisavalt hea keeletasemega õppejõudude puudusega. Välisõppurite vähesus on tingitud rakenduskõrgkoolide väiksemast atraktiivsusest, mistõttu ei ole võimalik eraldi grupe avada. Väljamineva mobiilsuse puhul on probleemiks sobivate partnerkõrgkoolide leidmine, et õppeainet oleks võimalik õppekavasse varasema õpi- ja töökogemuse arvestamisega üle kanda ning teiselt

poolt sobiks välismaal õppimine ka laiemalt õppekavasse. Kindlasti on siin rakenduskõrgkoolidel mõttekoht, kuidas ja milliste vahenditega tagada mobiilsuse kasv, sh mitte ainult üliõpilaste, vaid ka õppejõudude hulgas.

Akadeemiline ja tugipersonal

Vaadates üliõpilaste ja akadeemilise personali vahekorda kogu perioodi jooksul, on näha, et üliõpilaste arv ühe akadeemilise töötaja kohta on langenud. Kui 2008. aastal oli RKRNi kuuluvate kõrgkoolide seas 24,7 üliõpilast ühe akadeemilise ametikoha kohta, siis 2012. aastal oli vastav näitaja 21,2. Seevastu üliõpilaste arv tugipersonali suhtes on püsinud perioodil 2008–2012 stabiilsena – keskmiselt 18 üliõpilast tugipersonali kohta. Kõrgkoolide lõikes on erisused mõlema näitaja osas väga suured, üliõpilaste arv akadeemilise ametikoha kohta varieerub 1,7st (Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused) 30ni (Eesti Mereakadeemia, Lääne-Viru Rakenduskõrgkool). Ülikoolide vastav näitaja jääb vahemikku 6–21 üliõpilast ühe akadeemilise ametikoha kohta². Üliõpilaste arv tugipersonali kohta ulatub 1,2st (Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused) 63ni (Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor). Tugipersonali ja akadeemiliste ametikohtade suhe näitab vaadeldud perioodi jooksul väikest langustrendi. Kui 2008. aastal oli 1,4 tugitöötajat akadeemilise ametikoha kohta, siis 2012. aastaks oli vastav näitaja 1,2. Kõrgkoolide võrdluses on erinevused üsna märgatavad, kus tugipersonali ja akadeemiliste ametikohtade suhe varieerub 0,5st (Tartu Tervishoiu Kõrgkool, Tallinna Tervishoiu Kõrgkool, Tallinna Tehnikakõrgkool) 2,7ni (Eesti Mereakadeemia).

Analüüsides akadeemilise personali kvalifikatsiooni, siis doktorikraadiga või sellele vastava kvalifikatsiooniga õppejõudude osakaal on tõusva trendiga. Kui 2008. aastal oli doktorikraadiga õppejõudude osakaal akadeemilise ametikoha kohta 13%, siis 2012. aastaks oli RKRNi kuuluvate kõrgkoolide vastav näitaja 17%. Samas varieeruvus kõrgkoolide vahel on taas suur, ulatudes näiteks 2012. aastal 4%lt (Lääne-Viru Rakenduskõrgkool) kuni 67%ni (Eesti Mereakadeemia).

Õppejõudude koosseisu jätkusuutlikkust silmas pidades on oluline vaadata ka õppejõudude vanuselist koosseisu. Vanust on vaadatud kolmes eagrupid: kuni 35 a, 36–65 a ja üle 65 a. Kõige noorema vanusegrupi osakaal korralistest õppejõududest on püsinud vaadeldud viiel aastal u 26% ringis, 35–65 a osakaal on tõusnud 57%lt 2008. aastal 74%ni 2012. aastal ning üle 65 a vastav näitaja on langenud 8%lt 6%le. Rakenduskõrgkoolide akadeemilise personali juhtimise peamine eesmärk on olnud mõistliku tasakaalu saavutamine eagruppide vahel.

TAL tegevus

Rakenduskõrgkoolide TAL tegevuse roll ning nüüdisaegsed põhimõtted on kujunemisjärgus. TAL tegevuse eesmärgistamine ja maht on olnud siiani rakenduskõrgkoolides küllalt erinev, kuna rakenduskõrgkoolide rahastamine (riiklik koolitustellimus) põhines õppetegevuse näitajatel. RKRNi TAL tegevuse töögrupi poolt väljatöötatud ühtse raamistiku kontekstis mõistetakse TAL tegevust vastavalt tabelis 5 sätestatule. Igal kõrgkoolil on õigus oma spetsiifikast lähtuvalt laiendada kokkulepitud põhimõtteid üldraamistiku piires. Ühised põhimõtted TAL tegevuses hõlmavad endas ka innovatsiooni, seetõttu käsitletakse innovatsiooni mõistet kui TAL tegevuse loomulikku

---

² a/õ ülikoolide andmed: <http://www.ern.ee/images/dokumendid/aastaruanded/2010.pdf>

osa, mitte eraldiseisvat tegevust. Innovatsioon on ellu rakendatav uuenduslik lähenemisviis.

Tabel 5. Eesti rakenduskõrgkoolide TAL tegevuse kirjeldus

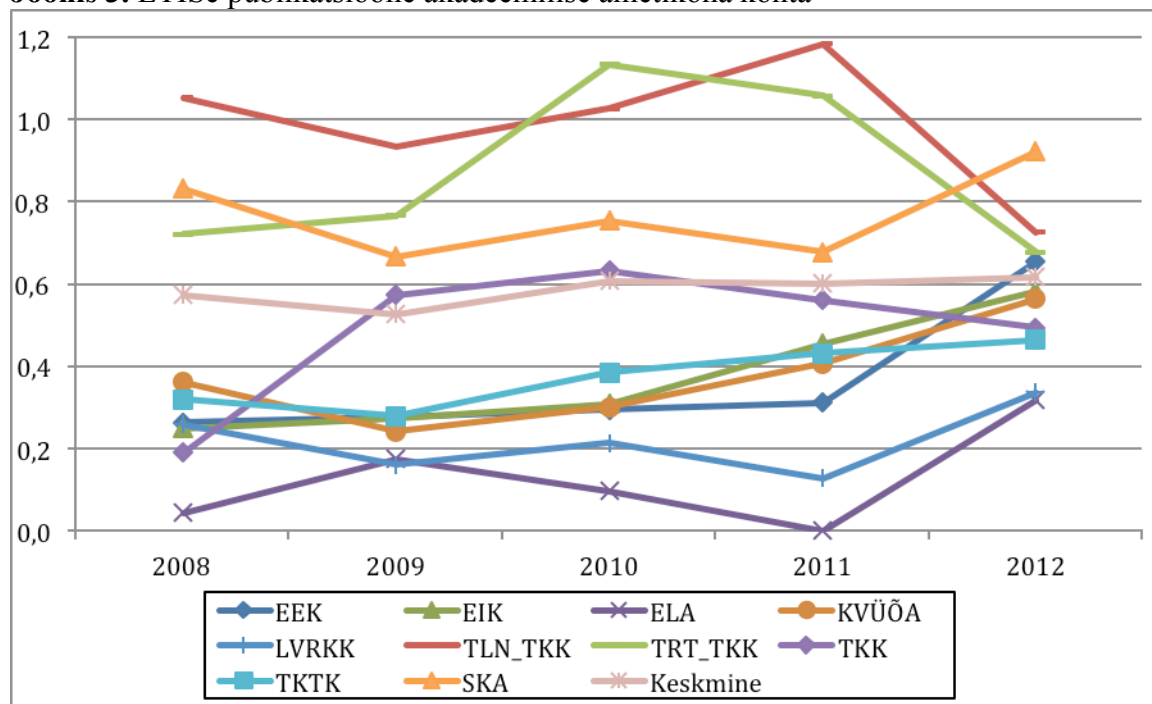
Mõiste	Selgitus (ühtne raamistik)
Teadustegevus	• Teadustööd ja uuringud, mille tulemusena valmivad ETISE klassifikatsioonile vastavad publikatsioonid. • Teadustööd ja uuringud, mis on tellitud välise partneri poolt või on tehtud kõrgkooli arengu eesmärkidel ning mille tulemusena valmib publikatsioon või uuringu aruanne, millel on teadustööle iseloomulikud tunnused.* • Üliõpilastöö, mille tulemuseks on publikatsioon või millel on teadustööle iseloomulikud tunnused.*
Arendustegevus	• Tegevused, millel on kõrgkooliväline tellija ja mille väljund on aruanne. • Kõrgkooli sisemisest vajadusest ja õppe arenguks tehtavad tegevused, mille tulemuseks on aruanne ja valminud uuring või lahendus. Nt uute õppekavade väljatöötamine on arendustegevus, kuid nende edasine arendamine mitte. • Üliõpilasuuringud, millel on tellija (kas kõrgkool või ettevõtte) ja mille tulemusena valmib aruanne või üliõpilastöö.
Loometegevus	• Loometegevused, mis on avalikult kasutatavad: näitused, originaallooming, osalemine konkurssidel, festivalidel, messidel, teosed avalikus ruumis. • Intellektuaalne loome, mis võib päädida patendi või kasuliku mudeli tunnistusega.

Märkus. * – Teadustööle iseloomulikud tunnused on järgmised:

1. originaalsus (tulemuste algupärasus, uudsus);
2. objektiivsus ehk tõele vastavus;
3. väidete tõestatavus, kontrollitavus.

Lisaks veel vastavus mitmesugustele tehnilis-metodoloogilistele nõudmistele.

Üheks rakenduskõrgkooli kvaliteedinäitajaks on kindlasti TAL tegevuse tulemuste publitseerimine ning praktikas rakendatavus. Eesti Teadusinfosüsteemi (edaspidi ETIS) andmete alusel oli vaadeldud perioodil RKRNI kõrgkoolide seas keskmiselt 0,6 publikatsiooni ühe akadeemilise ametikoha kohta (vt joonis 3). Kõrgkoolide võrdluses oli olulisi erinevusi, kus vastav näitaja ulatus 0,1–1,2, samas kõrgkoolide siseselt võis täheldada pigem stabiilsust, kui olulisi muutusi, va 2012. aasta, kus on rohkem nii tõuse kui ka languseid. Keskmisest kõrgem näitaja on Sisekaitseakadeemial, Tartu Tervishoiu Kõrgkoolil ja Tallinna Tervishoiu Kõrgkoolil, kuid 2012. aastal on kahel viimasel kõrgkoolil toimunud oluline langus. Kogu vaadeldava perioodi on publikatsioonide osakaal tõusnud stabiilselt Eesti Infotehnoloogia Kolledžis, Eesti Ettevõtluskõrgkoolis Mainor, Kaitseväe Ühendatud Õppeasutustes, Tartu Kõrgemas Kunstikoolis ja Tallinna Tehnikakõrgkoolis.

Joonis 3. ETISE publikatsioone akadeemilise ametikoha kohta

Märkus. Joonisel 3 kasutatud lühendid: EEK – Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor, EIK – Eesti Infotehnoloogia Kolledž, ELA – Eesti Lennuakadeemia, KVÜÕA – Kaitseväge Ühendatud Õppeasutused, LVRKK – Lääne-Viru Rakenduskõrgkool, TLN_TKK – Tallinna Tervishoiu Kõrgkool, TRT_TKK – Tartu Tervishoiu Kõrgkool, TKK – Tartu Kõrgem Kunstikool, TKTK – Tallinna Tehnikakõrgkool, SKA – Sisekaitseakadeemia

Kõrvutades ülikoolide ja rakenduskõrgkoolide ETISEs kajastatud artikleid, siis 2011. aastal oli ühe akadeemilise töötaja kohta (täistööaja arvestus) Eesti Maaülikoolis 0,38, Tallinna Ülikoolis 0,34, Tallinna Tehnikaülikoolis 0,39 ja Tartu Ülikoolis 0,59 publikatsiooni (Tartu Ülikooli tegevusaruanne, 2012). Samas aruandes on Tartu Ülikool välja toonud ka 2012. aasta andmed, mille järgi publikatsioonide arv akadeemilise töötaja kohta on juba 1,8, seejuures on kõrgetasemeliste publikatsioonide (ETISE klassifikaator 1.1, 1.2, 2.1 ja 3.1) osakaal 66%. Toetudes ühelt poolt rahvusvahelisele kogemusele ja teisalt rakenduskõrgkoolide taristu (eriti laborid) väljaehitamisele, tuleb tulevikus enam panustada ressursside tõhusamale kasutamisele, sh ka TAL tegevuse pakkumiseks eelkõige kohalikus kontekstis (ettevõtted, institutsioonid). Selle raames tuleb lahendada nn TAL tegevuse baasrahastamise küsimus.

Eesti Arengufondi 10/2012 dokumendis „Väliskeskond 2020: olulised trendid ja nende tähendus Eestile” on märgitud, et teadus-, arendus- ja innovatsiooni valdkonnas tasub lisatähelepanu suunata interdistsiplinaarse võimekuse kasvule, sest suurimad läbimurded nii tehnoloogias kui ka äris tulevad eri alade piirimaist. Selleks sobiva pinnase loomiseks on ka Eestis kasulik luua ja pakkuda rohkem eri tehnoloogiaid ja erialasid ühendavaid õppekavasid ning eelistada rahastamisel vastavat teadustööd ja äriarendusi. (Matsulevitš, 2012)

TAL tegevust võib selle kommertsialiseerimise järgi jaotada pakkumuspõhiseks, nn sihtfinantseeritavaks teaduseks. Eesti kontekstis rakenduskõrgkoolidel sihtfinantseeritava teadusega tegemist pole, vast ehk mõne teadusasutuse vihmavarju all. Rakenduskõrgkoolide väljakutseks on panustada nõudluspõhise ehk ettevõtete ja organisatsioonide poolt tellitud uurimistööde teostamisele, mis võivad olla finantseeritud

töö tellija poolt. Rakenduskõrgkoolide TAL tegevuse hindamiseks puuduvad seni ühtsed arusaamad – kuidas teadustööd mõõta, kas eelistada tuleb rahalisi, teadustöö tegijate kvalifikatsiooni iseloomustavaid näitajaid või bibliomeetrilisi, tehnomeetrilisi (nt kasulikud mudelid), sotsiomeetrilisi jne näitajaid. (Deen & Vossensteyn, 2006)

Lühikokkuvõte rakenduskõrgkoolide hetkeseisust

- Vaadeldud perioodil on olulised vähenenud erarakenduskõrgkoolide ja seal õppivate üliõpilaste arv. Riigi rakenduskõrgkoolidest on liidetud Tallinna Ülikooliga Tallinna Pedagoogiline Seminar. Eesti Mereakadeemia on kavas liita Tallinna Tehnikaülikooliga.
- Rakenduskõrgkoolide õppetaristu on oluliselt paranenud, on ehitatud kaks uut maja. Programmide BeST ja Primus toel on tehtud olulisi investeeringuid õppemetoodika ja e-õppe edendamiseks.
- Rakenduskõrgkoolide pinnakasutus on efektiivne (7–8 m²/üliõpilase kohta), kahaneva üliõpilaskonna olukorras tuleb panustada elukestva õppe ja TAL tegevuse laiendamisele.
- Mõnes valdkonnas (tehnika, tehnoloogia) on ebamõistlikult suur väljalangevus. Põhjuste analüüsimiseks on rakenduskõrgkoolid loonud konsortsiumi ja vastavad tegevused rahastatakse SA Archimedese poolt.
- Eesti rakenduskõrgkoolides toimub valdavalt 6. taseme õpe, kutseõppekavad ja magistriõppekavad on nendes kõrgkoolides, kus see on ressursside kasutamise seisukohalt mõistlik.
- Rakenduskõrgkoolide lõpetajate tööerakendatavus, sh erialane, on kõrge ning koostöö läbi erinevate kogude võimaldab paindlikult arvestada tööturu vajadustega ja valmistada ette tööturule sobivat spetsialisti.
- Õppejõudude vanuseline struktuur on võrdlemisi heas tasakaalus, kuid rohkem tuleks pöörata tähelepanu noorima eagrupi õppejõududele, et tagada õppe jätkusuutlikkus.

Parendusvaldkonnad:

- Nii akadeemilise personali kui ka üliõpilaste lühi- ja pikaajalise mobiilsuse suurendamine;
- TAL tegevuse osakaalu suurendamine ja finantseerimise mudelite väljatöötamine.

3.2. Eesti rakenduskõrgkoolide arengusuundumused

3.2.1. Õppekava ja õppeprotsess

Kui 1999. aastal allkirjastati Bologna deklaratsioon, siis selle peamine eesmärk oli luua selgem ja ühtsem kõrgharidusruum. Õppekavade areng, mis väljendub 3+2, 4+1, integreeritud õppekavad jm, on selle reformi juures enam kritiseeritud ainestik, kuid ometi pole see peamine. Eestis võeti vastu kõrghariduse õppekavade õpiväljundid 2007. aasta kõrgharidusstandardi lisana ja need on kooskõlas EQFi 6.–8. tasemega. Väljundipõhised õppekavad on juurutatud nii rakenduskõrgkoolides kui ka ülikoolides, kuid samas on kuulda endiselt nii tööandjate kui ka lõpetajate rahulolematust. Seda mitte üksnes Eestis. Bologna protsessi on kirjeldatud kui „käestlastud võimalust” pakkuda kõrghariduse ja teaduse visiooni Euroopas, see on nagu möödunud versta-post. Saksa ja Austria üliõpilased on väljendanud oma rahuolematust nn „täistuubitud” magistriõppekavade kohta. Nad

väidavad, et on ületöötanud ja saavad kvalifikatsiooni, mis pole tööandjate poolt hinnatud (Morgan, 2010).

Mis puudutab meie rakenduskõrgkoolide lõpetajate hinnanguid, siis Eesti kõrgkoolide 2009. aasta vilistlaste uuringu järgi (Eamets, Krillo & Themas, 2011, lk 28) vastas õppekava eesmärgipärasus ja õpingute käigus omandatud oskuste vajalikkus lõpetanute ootustele järgmiselt:

- diplomi- ja rakenduskõrgharidusõppes – 82%,
- 3+2 magistriõppes – 77% ja
- doktoriõppes – 72%.

Bakalaureuseõppe lõpetanutest kasutab õpingute käigus omandatud teadmisi ja oskusi igapäevases töös keskmiselt 62%, ülejäänud õppetasete puhul enam kui 77% (*ibid*). Üliõpilaste lõpetamisjärgne tegevus kõrgkoolide lõikes on toodud tabelis 6. Mainitud uuringu ja ka rakenduskõrgkoolide tagasiside küsitluste põhjal saab kindlalt väita, et rakenduskõrghariduse õppekavade profiil ja õppekorraldus vastab sihtgrupi ootustele. Eelnimetatud uuringu kohaselt on viie rakenduskõrgkooli puhul praktika läbinute osakaal enam kui 97%, mis annab õppurile hea kogemuse praktika käigus teadmisi kinnistada.

Tabel 6. Üliõpilaste lõpetamisjärgne tegevus kõrgkoolide lõikes (% vastava kõrgkooli lõpetanutest)

Kõrgkool	töötab	töötab ja õpib	õpib	töötu	kodune	muu
Tallinna Tervishoiu Kõrgkool	78	12	2		9	
Lääne-Viru Rakenduskõrgkool	75	8	1	1	15	
Sisekaitseakadeemia	75	17	3		6	
Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor	72	10	8	7	4	
Eesti Infotehnoloogia Kolledž	68	23			4	4
Tartu Kõrgem Kunstikool	41	32	9		9	9
Tallinna Tehnikakõrgkool	62	29	4			4

Allikas. Eesti kõrgkoolide 2009. aasta vilistlaste uuring, lk 44

3.2.2. Rahvusvahelistumine ja mobiilsus

Nii Eesti kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegia 2006–2015 kui ka rakenduskõrgkoolide strateegiad näevad ette mobiilsuse ja rahvusvahelistumise märgatavat tõusu, et parandada Eesti kõrghariduse konkurentsivõimet regioonis ja miks mitte kogu maailmas. Tänapäeva globaliseerivas maailmas on oluline pakkuda üliõpilastele rahvusvahelisi erialaseid kogemusi ning multinatsioonalses meeskonnas töötamise pädevusi juba enne lõpetamist, et tagada neile kõrgem konkurentsivõime rahvusvahelisel tööturul. Paraku pole kõikidel üliõpilastel võimalik võõrsile õppima või

praktikale minna ning seega muutub üha tähtsamaks rahvusvahelistumine kodus, mille üheks oluliseks osaks välisõppejõudude kõrval on sissetulev üliõpilasmobiilsus. Üliõpilased, kes õpivad kodukõrgkoolis koos välisüliõpilastega, saavad samuti rahvusvahelise kogemuse ning võimaluse erialaseks diskussiooniks teistest riikidest pärit kolleegidega.

Rakenduskõrgkoolide sissetuleva üliõpilasmobiilsuse suurendamist raskendab asjaolu, et käesoleval ajal pole rakenduskõrgkoolidel võimalik pakkuda piisaval määral ingliskeelset õpet, mistõttu tuleb enamik välisüliõpilasi Eestisse praktikale. Vaid praktikat sooritades ei ole sissetuleval üliõpilasel meie üliõpilastega peaaegu üldse kontakti ning potentsiaal rahvusvahelistumiseks kodus jääb kasutamata. Eesmärgiga toetada välisüliõpilaste sotsiaalset, akadeemilist ja kultuurilist integratsiooni, pakkuda mitmekesisemat akadeemilist keskkonda ning suuremat valikut ingliskeelsetest ainetest, otsustasid 2013. aasta kevadsemestril Tallinna Tervishoiu Kõrgkool, Sisekaitseakadeemia ja Tallinna Tehnikakõrgkool luua välisüliõpilastele ingliskeelsete õppeainete ühismooduli. Moodul osutus üllatavalt edukaks: välisüliõpilaste huvi ingliskeelsete õppeainete vastu oli suur. Näiteks Tallinna Tervishoiu Kõrgkooli pakutud ingliskeelsetel kursustel 2013. aasta kevadsemestril osales 8 Sisekaitseakadeemia ja 3 Tallinna Tehnikakõrgkooli välisüliõpilast. 22. augustil 2013 allkirjastasid Tallinna Tervishoiu Kõrgkool, Sisekaitseakadeemia ja Tallinna Tehnikakõrgkooli vastava koostöölepingu.

3.2.3. Rakendusuuringud ja innovatsioon

Minevikuliselt on rakenduskõrgkoolide tegevus nii meil kui ka mujal peasjalikult keskendunud tasemeõppe ja täienduskoolituse läbiviimisele, rahvusvahelistumise tegevused on realiseerunud peamiselt läbi erinevate mobiilsusprogrammide. Hiljem lisandus rakenduskõrgkoolide tegevusfookusse teadus- ja arendustegevus, kuid seda pigem arendus- ja rakendusuuringute kontekstis ja seotuna regiooni majandusvaldkondade arenguga. Selline areng johtus eelkõige sellest, et rakenduskõrgkooli õppekava arendus ja õppeprotsess peaks olema võimalikult tihedalt seotud tööeluga ja rakenduskõrgkooli ressursse kasutades saavad ettevõtted (eelkõige mikro- ja väikeettevõtted) ning muud institutsioonid tegeleda innovatsiooni ja muude parendustegevustega. Lisaks eespool öeldule väljendub rakendusuuringute kasulikkus veel õppekeskkonda tehtud investeeringute tõhusamas kasutamises ja selle jätkusuutlikkuse tagamisel.

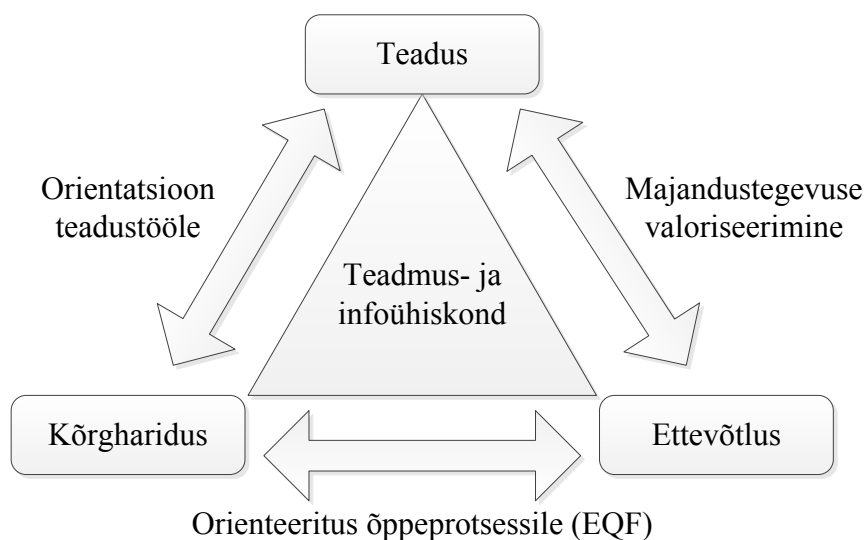
Soome kõrgharidusreformi silmas pidades on rakenduskõrgkoolide uurimis- ja arendustöö (*tutkimus- ja kehitystyö*) eesmärgid sätestatud rakenduskõrgkooli seaduses. Rõhutatakse, et see peab olema rakenduslik ja toetama õppetöö edendamist. Soome rakenduskõrgkoolide rektorite nõukogu avalikule informatsioonile toetudes võib uurimis- ja arendustöö peamised eesmärgid Soomes kokku võtta järgmiselt:

- rakenduskõrgkooli õppetöö arendamise toetamine;
- tööelu ja regionaalse arengu toetamine;
- piirkonna ettevõtlussektori vajaduste arvestamine.

Kuna Soome rakenduskõrghariduse arendamine toetub suurelt Hollandi ja Saksamaa kogemusele, on loetletud põhimõtted ELi riikide rakenduskõrghariduse ülesed arusaamad. Tuleb tõdeda, et praegu pole enam riikide lõikes erinevusi teadus-arendustegevuse rolli vajalikkuse osas, pigem selles, kuidas nende ülesannete täitmist juhtida ja finantseerida.

Pidades silmas ELi riikide haridusreformide suundumusi, siis Euroopa kõrgharidussüsteemi moderniseerimise agenda dokumendis (*An agenda for the modernisation of Europe's higher education systems*, 2011) on ühe peaesmärgina nimetatud nn „teadmiste kolmnurga” (joonis 4) tugevdamist (*strengthen „the knowledge triangle”*) hariduse, teadustöö ja majandustegevuse vahel ja vastavate toime- ja rahastamismehhanismide väljatöötamist.

Joonis 4. Teadmiste kolmnurk

Allikas. E. Lend, European Institute of Innovation & Technology (EIT) 2012. aasta konverentsi materjalide põhjal

EIT soovitude fookuses on samuti kõrghariduse väljundite parem integratsioon „teadmiste kolmnurgaga”, kõrgkoolide tõhusam koostöö ettevõtetega ja ka teadus-arendustegevuse laiendamine ettevõtluse suunas, st uurimisküsimused tulenevad ja on rohkem seotud ettevõtetega. Rakenduskõrgkoolide peamine väljakutse on ettevõttepõhiste uuringutega ehk nn nõudluspõhiste uurimisteedega tegelemine, mis aitab nüüdisajastada nii rakenduskõrgkooli kui ka regiooni ettevõtteid ja muid avalikke ning eraõiguslikke organisatsioone.

3.3. ELi riikide rakenduskõrghariduse areng. Intervjuud ekspertidega

Eelmise sajandi teises pooles alanud kõrghariduse mastaabi laienemine jõudis Eestisse koos taasiseseisvusega – järsult suurenes üliõpilaste arv (*ca* 3 korda) ja kõrgkoolide arv olenemata omandivormist. Teatavasti on ELi ambitsioon suurendada kõrgharidust omandanud sihtgrupi osakaalu, 2020. aastaks peaks kõrgkooli lõpetajate osakaal olema 40% eagrupid vanuses 30–34. (*Report to the European Commission on Improving the quality of teaching and learning in Europe's higher education institutions, June 2013*).

Kõrgkoolide lõpetajate arvu järsu suurenemise taustal on veelgi olulisem väljundi kvaliteedi probleem. Kõrghariduse kvaliteeti, ka vastavust ühiskonna ootustele on erinevalt hinnatud ja mõõdetud. Selle dokumendi eemärgiks pole analüüsida kõrghariduse kvaliteedi hindamise kriteeriume. Lähtume arusaamast, et rakenduskõrghariduse omandamise peamiseks eesmärgiks on töömaailma ootustele vajalike teadmiste, oskuste,

hoiakute omandamine ja lõpetajate isikliku rahulolu tagamine.

Peamine fookus täna ja tulevikus peab keskenduma sellele, kuidas tagada lõpetajate oodatud kvaliteet ressursside tõhusal kasutamisel; kas ja kuidas on rakenduskõrgkoolid suutelised kõrgekooli nüüdisaegseid funktsioone täitma tervikuna – nii kõrgharidusmaailma ootusi kui ka tööandjate ootusi arvestades. Näiteks UASnet võrgustiku liikmesriikides hinnatakse rakenduskõrghariduse kvaliteeti peamiselt lõpetajate õpiväljundite kasulikkusest johtuvalt – lõpetajate võime leida vastav töökoht ja tööandjate hinnang lõpetajate kutseoskustele. See lähenemisviis sarnaneb Maailma Majandusfoorumi põhimõttega, kus haridussüsteemi kasulikkuse hinnang antakse süsteemiväliste ekspertide poolt ehk kõrgekooli väljundi tulemuse tarbijate seisukohalt.

Vaadates rakenduskõrgkoolide lõpetajate arvu vastavust Eesti ühiskonna ootustele, siis vertikaalse ja horisontaalse kokkusobimatuse probleem on minimaalne (Eamets, Krillo & Themas, 2011). Eesti avalikes debattides levib arvamus, et meil õpivad noored valesid erialasid. Euroopa Komisjon on Eesti puhul toonud välja just vertikaalse sobimatuse probleemi. Vertikaalne kokkusobimatus tähendab seda, et inimesed töötavad allpool oma õpitud oskuste ja teadmiste taset. Tõsi, vertikaalne kokkusobimatus pole unikaalne Eesti probleem, sest hariduslikule kvalifikatsioonile mittevastavat tööd teeb Euroopas umbes 20% kõrgharidusega töötajatest. Eestis on see disharmonia aga üks ELi kõrgemaid (Eesti Inimarengu Aruanne 2012/2013, 2013).

Kui lühidalt käsitleda rakenduskõrgkoolide akadeemilist personali, on õppejõudude ametikohtade nimetused ja kvalifikatsiooninõuded riikide lõikes erinevad, samal ajal on ühisosaks püüdlemine kvaliteetse kõrghariduse pakkumisele ja õppetegevuse arengut toetava teadustöö läbiviimisele. Mis puudutab rakenduskõrgkoolide kui institutsioonide arenguid, siis ELi riikides toimub pigem kokkutõmbumine, kui nende arvu suurendamine. Kokkuvõtlikult leiavad aset järgmised muudatused:

- kinnisvara kasutamise tõhustamine, kui koolid hakkasid ise tegevustoetusest majanduskulusid kandma;
- rakenduskõrgkoolide konsolideerimine ja satelliitüksuste sulgemine;
- alliansside ja föderatsioonide suunas liikumine ja selle läbi teatava mastaabiefekti saavutamine.

Mitmetes riikides nagu näiteks Soomes ja Saksamaal on mõned rakenduskõrgkoolid asunud konkurentsivõime säilitamiseks moodustama strateegilisi alliansse. Näiteks, juba ka eespool mainitud, on Soomes Lahti, Hämeenlinna ja Laurea rakenduskõrgkoolid moodustanud 2012. aastal kolme rakenduskõrgkooli föderatsiooni (*FUAS – Federation of Universities of Applied Sciences*) tugevdamiseks rahvusvahelist konkurentsivõimet, pakkudes koostöös tasemehariduse, teadus- ja regionaalse arengu tegevusi tööstus- ja kommertsettevõtetele ning elanikkonnale.

Ka Saksamaal on moodustatud mitmeid alliansse, näiteks kuue rakenduskõrgkooli allianss HAWtech. (*Six German universities of applied sciences have today formed the German Alliance for Applied Sciences*). Rakenduskõrgkoolid on konsolideerunud eelkõige õppeprotsessi, teadus-arendustegevuse, tehnoloogiasirde ja rakenduskõrgkoolide juhtimise nüüdisajastamiseks. Alliansi lepingu kirjutasid alla Aachen University of Applied Sciences, Berlin University of Applied Sciences, Darmstadt University, Dresden University of Applied Sciences, Esslingen University of Applied Sciences, Karlsruhe

University of Applied Sciences.

Teine näide Saksamaalt puudutab seitsme rakenduskõrgkooli alliansi, UAS7, Universities of Applied Sciences Alliance for Excellence. Alliansi moodustamise peamiseks eemärgiks on samuti rahvusvahelise konkurents võime suurendamine nii õppetöö kui ka teadusarendustegevuse valdkonnas ressursside tõhusama kasutamise kaudu seitsme Saksamaa juhtiva rakenduskõrgkooli koostöona. Alliansi kuuluvad: Berlin School of Economics and Law (HWR Berlin), Bremen University of Applied Sciences (HS Bremen), Cologne University of Applied Sciences (FH Köln), Hamburg University of Applied Sciences (HAW Hamburg), Munich University of Applied Sciences (HS München), Münster University of Applied Sciences (FH Münster), Osnabrück University of Applied Sciences (HS Osnabrück).

Niisiis, uurides ELi riikide rakenduskõrgkoolide hetkeseisu ja tulevikutrende muutavas majandus- ja kõrgharidusruumis, seadsid käeoleva uuringu autorid eesmärgiks tegeleda mitte niivõrd erinevate riikide rakenduskõrgkoolide toimesüsteemide kirjeldustega. Peamiseks eesmärgiks oli avastada toimetud arenguloogika ja arengupõhjused. Rakenduskõrgkoolide areng saab pigem toetuda eksperimentaalsetele haridusuuendustele kui teiste jälgendamisele. Intervjuude eesmärgiks välisekspertidega oli rakenduskõrghariduse ja rakenduskõrgkoolide peamiste arengutrendide kaardistamine ja nende üldistamine kõrgharidussüsteemi kui terviku kontekstis. Kuna erinevate riikide kõrgharidusinstituutide (ülikoolid, rakenduskõrgkoolid) võrgustik ja toimetud on asukoha- ja kultuurispetsiifilised, siis antud intervjuude läbiviimisel uuriti peamiselt rakenduskõrgkoolide arengute põhjuseid ja seoseid kõrghariduse kui terviku kontekstis, teisejärguline oli kõrgkoolide kooslus ja nimetused.

Intervjueeritavateks olid ELi riikide rakenduskõrgkoolide rektorite nõukogude liikmed, rektorid, kõrghariduseksperdid, kusjuures intervjuude läbiviimisel palusime kajastada riigisiseseid kokkulepituid, ametlikke seisukohti, mis on kavandatud või kavandamisel valitsussektori poolt perioodiks 2020+. Intervjuudes keskenduti järgmistele põhiteemadele:

- kõrgharidussüsteem tervikuna ja rakenduskõrgkoolide roll selles; binaarne kõrgharidusmudel, valdavad arusaamad väljakujunenud kõrgharidussüsteemi kestlikkusest ja arengutest;
- rakenduskõrgkoolide profiil nüüdisajal ja tulevikus;
- rakenduskõrgkoolide institutsionaalsed arengutrendid.

Intervjuud toimusid ajavahemikus märts 2013 kuni jaanuar 2014 ja intervjuud viisid läbi Jaan Tamm, Ülle Ernits, Enno Lend ja Jana Praun. Intervjuud käsitlevad Hollandi, Šveitsi, Soome, Belgia (Flandria), Leedu, Austria, Poola ja Eesti (rakendus)kõrgharidust. Mõistagi ei olnud meil eesmärgiks analüüsida kõikide Euroopa Liidu 28 liikmesriigi kõrgharidussüsteeme, valimi moodustamisel lähtusime kahest põhimõttest: nn vanad ja varajase rakenduskõrghariduse kogemusega riigid vs Ida-Euroopa taustaga riigid (Leedu, Poola, Eesti).

Teiseks valimi moodustamise tunnuseks olid Rakenduskõrgkoolide Rektorite Nõukogus esindatud kõrgkoolide soovitusel ja kontaktid intervjueeritavate leidmisel. Intervjuude läbiviimisel selgus, kuivõrd on kõrgharidussüsteemi ja selle instituutide nimetused, arengumõjurid, toimetud jm seotud rahvusriigi ajaloolise ja kultuuri erisustega ning seetõttu ei pööratud nendes intervjuudes tähelepanu üksikdetailidele. Lähtuti arusaamast,

et riikide kõrgharidussüsteemi struktuur, süsteemisisesed seosed on enamasti riigi- ja kultuurispetsiifilised ning olulisem oli tuvastada kõrghariduse muutumist esile kutsuvad välis- ja sisemõjurid.

Niisiis, antud intervjuud keskendusid binaarse kõrghariduse hetkeseisule ja tulevikutrendide muutustele. Teatavasti iseloomustab Euroopa majandusruumi viimastel aastatel üldine majandusseisak, teatud piirkondades isegi tugev langus. Euroopa Liidu majandusruum on enam reguleeritud kui kõrgharidusruum, hariduskorralduses on enam riikide otsustada. Kas, kuidas ja milliseid muutusi kutsub selline olukord esile kõrgharidusvaldkonnas, oli üks nende intervjuude läbivaid teemasid. Kokkuvõttes intervjuudest on esitatud tabelites 7–14, rakenduskõrgkoolide olulisemad arengud iga riigi järel eraldi välja toodud. Intervjuudele eelneb kõrgharidussüsteemi kirjeldus valitud Euroopa Liidu riikides.

Austria

Austria kõrgharidussüsteem koosneb ülikoolidest (*Universitäten*), rakenduskõrgkoolidest (*Fachhochschule*), pedagoogilistest kõrgkoolidest (*Pädagogische Hochschulen*) ning mõnest tervishoiualast haridust andvast õppeasutusest (*Medizinisch-technische Akademien, Hebammenakademien*). Rakenduskõrgkooli hakati Austrias looma alates 1994. aastast, need on tänaseks era- või avalik-õiguslikud ja juhitud õigusaktist rakenduskõrgkooli õpingute seadus (*Fachhochschul-Studiengesetz, FHStG*). Rakenduskõrgkoolide kraadiprogrammidel on tugev praktiline fookus, õppekavade eesmärgiks on anda lõpetajatele oskusi ja võimeid, mida nõutakse tööturul, suurendades seeläbi nende võimalusi leida sobivaid töökohti. Haridus on rajatud akadeemilisele, uuringutel põhinevale printsiibile; rakenduskõrgkoolidel on nõue teostada rakendusuuringuid ja arendustegevust, mis on integreeritud õppekavasse. (Österreichische Fachhochschul-Konferenz, 2014)

Kraadiprogrammid ja samuti institutsioonid kuuluvad kohustuslikule akrediteerimisele ja hindamisele. Õppekavade akrediteerimise ja välishindamise eest vastutab rakenduskõrgkooli nõukogu (*Fachhochschulrat*). Õppe läbiviimise õiguse saamiseks on lisaks akrediteeringule vaja kõrgkoolide tegevuse üle otsustava föderalse ministeeriumi heakskiitu. Rakenduskõrgkoolide sisemise juhtimise ja õppe korraldamise eest vastutab rakenduskõrgkooli kolleegium (*Fachhochschulkollegium*). Rakenduskõrgkoolid koostavad arendus- ja rahastamisplaanid, mille põhjal riik rahastab kokkulepitud hulgal õppekohti. Rahastamine on kulupõhine ja riigi rahastamine katab umbes 90% õppekuludest. Sellega motiveeritakse rakenduskõrgkooli laiendamise rahastamisbaasi. (Eduskunta, 2014)

Šveits

Kõrgkooli on Šveitsis kahte tüüpi, nende staatus on sarnane, kuid eesmärk erinev: traditsioonilised ülikoolid ja rakenduskõrgkoolid. Ülikoolide põhiülesanne on teostada alusuuringuid ja õpetamist, rakenduskõrgkoolid asetavad suuremat rõhku praktilisele orienteeritud õppele, rakendusuuringutele ja arendustegevusele. Mõlemat tüüpi kõrgkoolid moodustavad tiheda võrgustiku Šveitsi haridusturul, pakkudes Šveitsi ja ka välisüliõpilastele kvaliteetselt kõrghariduse omandamise võimalust. Vastavalt föderalsele põhiseadusele vastutavad konföderatsioon ja kantonid ühiselt kõrgharidussektori konkurentsivõime ja kvaliteedi eest. Šveitsi rakenduskõrgkoolid ja nende kraadiprogrammid on akrediteeritud föderalsel tasandil. Akrediteerimine kindlustab

kvaliteetse hariduse ja praktika. Akrediteerimise süsteem põhineb siseriiklikel ja rahvusvahelistel standarditel ning võtab arvesse rakenduskõrgkoolide eripära. Peamine eesmärk on saavutada võrreldavus ja läbipaistvus tudengitele, tööandjatele ja kõrgkoolidele. (State Secretariat for Education, Research and Innovation SERI, 2014)

Šveitsis on 10 traditsioonilist ülikooli (kantonaalsed), 2 föderaalset tehnoloogia instituuti, 8 rakenduskõrgkooli, sh 1 erarakenduskõrgkool ja 14 nn õpetajate ülikooli. Rakenduskõrgkooli nõukogu annab aru kantonile ja vastutab tavaliselt kõrgkooli profiili eest, teeb otsuseid strateegilisel tasandil, kinnitab ja jälgib eelarve täitmist. Juhatus vastutab tegevuse juhtimise, otsuste vastuvõtmise, kvaliteetsete teenuste tagamise eest kõrgkoolis. Juhatuses eesotsas on tavaliselt rektor, kes ka esindab kõrgkooli väljaspool. (Rectors' Conference of the Swiss Universities of Applied Sciences, 2014)

Rakenduskõrgkoolid on asutatud kutseõppeasutuste baasil, programmid on bakalaureuse- ja magistritasemel, mis on koostatud tööandjate vajadustest lähtuvalt ja tugevalt praktilise suunitlusega. Magistritaseme koolitusloa saamiseks on vajalik tõestada uurimistöö võimekust – 1 mln CHF lisatulu aastas. Alates 2009. aastast ületab üliõpilaste vastuvõtt rakenduskõrgkoolidesse vastuvõtu ülikoolidesse, rakenduskõrgkoolide vastuvõtudünaamika on kiirem. Kõrgkoolide eelarve jaotus on järgmine: 67% õppetegevus, 18% rakendusuringud, 9% täienduskoolitus, 6% teenused. Finantseerimisallikad on järgmised: 61% kantonid, 20% muud vahendid ja 19% konföderatsioon. Kulutused rakendusuringutele moodustavad 3,8% GDP-st. (2011. aasta RKRNi lähetuse aruande põhjal)

Belgia (Flandria)

Kõrgharidus Flandrias (Belgia haldusüksus, kus on ülekaalus hollandi (flaami) keele kõnelejad) on rahvusvaheliselt orienteeritud ja pakub mitmesuguseid programme nii inglise kui ka teistes keeltes. Flandria kõrghariduse maine on tagatud seaduses sätestatud raamistiku ja kohustusliku akrediteerimise kaudu. Flaami kõrghariduse kvaliteeti peegeldab asjaolu, et ülikoolid paiknevad maailma ülikoolide edetabeli tipus. Flandrias on kolmeastmeline kõrgharidusõpe: bakalaureuse-, magistri- ja doktoriõpe. (Higher Education in Flanders, 2014)

Meile tuntud ja võrreldavat rakenduskõrgharidusõpet pole. Kõrgharidust pakuvad ülikoolid ja ülikoolide kolledžid. Ülikoolides on akadeemilise suunitlusega, ülikoolide kolledžites rakenduslikud programmid, kuigi nad võivad pakkuda ka akadeemiliselt orienteeritud programme, kui teevad seda “assotsiatsioonis” ülikooliga. Assotsiatsioon on institutsioon, kus koostöö ülikoolide ja ühe või mitme ülikooli kolledži vahel on ametlikult reguleeritud. Ülikoolide ja ülikoolide kolledžite rahastamissüsteem on Flandrias siiski erinev. (Magda Kirchi intervjuu põhjal, vt tabel 9)

Kõrgharidust peetakse avalikuks hüveks ja kõrghariduse rahastamine on riigi kohustus. Avalik rahastus katab 80% ülikooli kulutustest. Praegu finantseeritakse teadus- ja arendustegevust põhiliselt riigi poolt, samuti ka Euroopa projektidest ja koostöös ettevõtetega. Siiski, kolmandate osapoolte rahastus on kasvamas, kui ülikooli töötajad on lepingulistest suhetes kolmanda osapoolega (erasektori partner, teadus-arendusasutus).

Koostöös Hollandi sõltumatu akrediteerimisorganisatsiooniga on loodud NVAO (*Nederlands-Vlaamse Accreditatie Organisatie*), kes hindab ja akrediteerib õppekavu.

Kõrgharidusprogrammid, mis on läbinud välise kvaliteedikontrolli, saadetakse NVAOsse, kes otsustab lõpliku akrediteeringu üle. Akrediteeritud õppekavad lisatakse avalikku kõrgharidusregistrisse ja akrediteering antakse 8 aastaks. Ülikoolid ja ülikoolide kolledžid on üldiselt iseseisvad juriidilised isikud, mis tähendab, et kõrgharidusinstituutsioonid saavad ise otsustada juhtorganite koosseisu üle. Riiklike ülikoolide juhtorganiteks on rektor, prorektor, tegevjuhtkond. Rektori ja prorektori (juhatuse) määrab ametisse Flaami valitsus. Rektor vastutab ülikooli üldise juhtimise ja esindamise eest. Tegevjuhtkond, kuhu kuuluvad rektor, prorektor, õppejõudude ja administratsiooni, üliõpilaste ja avaliku sektori esindajad, otsustab erinevate määruste, aastaaruannete esitamise ja personali moodustamise üle, nimetab ametisse professoreid, sätestab eelarve. Ülikooli kolledžis vastutab igapäevase juhtimise eest direktoraat. (Eurydice Flanders. Flanders' educational policy reports, 2014)

Holland

Hollandi kõrgharidussüsteem koosneb ülikoolidest (*Wetenschappelijk Onderwijs*) ja rakenduskõrgkoolidest (*Hoger Beroepsonderwijs*). Suurem osa rakenduskõrgkoolidest on riiklikult rahastatud noorte koolitamisele suunatud ja väike osa on era-, peamiselt kaug- ja elukestvate õppele suunatud rakenduskõrgkoolid. Kõrgkoolide haridust ja teadust puudutav seadus hõlmab nii riiklikult rahastatud rakenduskõrgkoolide kogu tegevust kui mingis osas ka erarakenduskõrgkooli, mis peavad avaliku tegevuse nimel hoolitsema hariduse kvaliteedi ja kvaliteedi tagamise süsteemi eest samade sätete kohaselt kui avalik-õiguslikud rakenduskõrgkoolid. Avalikult rahastatud rakenduskõrgkoolid on kas sihtasutused või äriühingud. Kõrgharidussüsteem põhineb kolmetasemelisel kraadiõppel, koosnedes bakalaureuse-, magistri- ja doktoriõppel. Kuni aastani 2002 olid (teadus)ülikoolides kaks esimest taset integreeritud üheks. Kolmetasemeline süsteem viidi Hollandis ametlikult sisse 2002/2003. õa algul. Kõrgharidussüsteem on jätkuvalt binaarne, on olemas kindel erinevus teadusülikoolide ning rakenduskõrgkoolide vahel. Eelmise, integreeritud süsteemi kraade võis anda kuni 2007–2009. (Eduskunta, 2014)

Rakenduskõrgkoolid keskenduvad Hollandiski võrreldes ülikoolidega praktilisematele bakalaureuse- ja magistriõppe programmidele ilma õiguseta anda doktorikraadi. Kõrghariduse kolmanda taseme õpet, mis viib doktorikraadini, viivad läbi ainult teadusülikoolid. Õpilaste arvul ja kraadil põhinev rahastamine on endiselt kõigi kõrgkoolide riigilt saadava rahastamismudeli peamine komponent (80%), muu on kvaliteedipõhine (10%) ja ülejäänud teadus-arendustöö rahastamine (10%). Kõigil haridust ja teadust puudutava seaduse lisas loetletud kõrgkoolidel peab olema kõrgkooli tegevuse eest vastutav nõukogu (*College van Bestuur*) ja nõukogu tegevust kontrolliv organ (*Raad van Toezicht*). Personal ja õpilased võivad teatud määral osaleda kõrgkooli juhtimisotsustes (*medezeggenschapsraad*). Kõrgkoolid otsustavad koolitusvaldkondade ja õppekavade üle iseseisvalt. Sõltumatu akrediteerimisorganisatsioon kiidab õppekavad heaks. (Eduskunta, 2014)

Soome

Soomes pakuvad kõrgharidust ülikoolid ja rakenduskõrgkoolid. Mõlemal sektoril on oma profiil ja roll. Ülikoolid rõhuvad teadusuuringutele ja juhendamisele, rakenduskõrgkoolid pakuvad rohkem praktilist lähenemist. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2014)

Praegu tegutseb Soome Haridus- ja Kultuuriministeeriumi all 14 ülikooli. Ülikoolid annavad bakalaureuse, magistri- ning doktorikraade (3+2+4 aastat). Haridus- ja Kultuuriministeeriumi all tegutsevatest rakenduskõrgkoolidest enamik on mitme valdkonna institutsioonid ja tegutsevad mitmes asukohas. (Study in Finland, 2014)

Rakenduskõrgkoolide pidajad on kohalikud omavalitsused, osaühingud või sihtasutused. Oma siseasjades on rakenduskõrgkool iseseisev, seda juhib juhatus ja rektor. Kõrgkooli pidaja ülesanne on strateegia kujundamine; ta kinnitab eelarve, otsustab tegevus- ja finantsplaani ning nimetab ametisse rektori ja juhatuse. Rakenduskõrgkoolid juhivad rakenduskõrgkooli seadusest. Üks seadusega ette nähtud tegevustest on teadus- ja arendustegevus, mis keskendub piirkonna vajaduste ja arengu edendamisele. Kõrgharidus on Soomes seadusega rahastatud riigi poolt läbi Haridus- ja Kultuuriministeeriumi ning reeglina tudengid kraadiõppe eest õppemaksu ei maksa. Baasrahastuses on riigi osa ligi 42%, kohalike omavalitsuste osa 58%. Rakenduskõrgkoolid saavad lisaks eraldi rahastust ühiste riiklike arendus- ja piirkondlike projektide jaoks. 2014. aasta alguses jõustus uus rahastamismudel, kus teadus- ja arendustegevuse osa saab olema 15% baasrahastusest. (Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto, 2014; 2013. aasta RKRNi lähetuse materjalide põhjal)

Rakenduskõrgkoolid rõhutavad tihedaid sidemeid äri-, tööstus- ja teenindussektoriga, eelkõige regionaalsel tasandil, ning edendavad rakendusuuringuid. Rakenduskõrgkoolid annavad bakalaureuse ja magistrikraadi, mis peavad vastama töömaailma muutuvatele nõudmistele ja arenguvajadustele. Magistriõppe programmid on suunatud eelkõige neile, kes on juba tööelus ning neil peab olema vähemalt kolm aastat asjakohast töökogemust pärast bakalaureuseõpinguid. Magistriõppes jätkab umbes 10% rakenduskõrgkooli lõpetajatest. Rakenduskõrgkooli hinnatakse tulemuspõhiste kriteeriumite põhjal, mis kujutab endast mõõtmissüsteemi, mida uuendatakse iga kahe aasta tagant. Rakenduskõrgkooli hinnatakse ka Soome Kõrghariduse Hindamise Nõukogu poolt. (Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto, 2014)

Leedu

Leedus on kahte tüüpi kõrgharidusinstituute: ülikoolid ja kolledžid. Eristatakse nii riiklikke kui ka erakõrgkooli. Viimati nimetatud saavad tegevusloa valitsuselt. Ülikoolis on võimalus omandada kõrgharidus, mis baseerub teoreetilistel teadmistel ja teaduslikel uuringutel, kvalifikatsiooniks on teaduskraad. Ülikoolis toimub bakalaureuse, magistri- ja doktoriõpe. Mitte-ülikooli tüüpi õppeasutustes – kolledžites/rakenduskõrgkoolides – toimub bakalaureuse tasemel erialaõpe, mis põhineb rakenduslikel uuringutel ja valmistab tudengit ette kutsetegevuseks. Lõpetajad saavad nõ kutsebakalaureuse kraadi (*professional bachelor*). Nii kolledžis kui ka ülikoolis omandatud sama taseme kõrgharidus on võrdväärsed ja õpinguid võib jätkata magistriõppes. (Levickas et al., 2014)

Kõrgharidust rahastatakse üldiselt riigieelarvest. Kõrgkoolide lõikes ja sõltuvalt tasemeõppes ning õppekava valikust võib määrata ka õppemaksu, mis näiteks bakalaureuseõppes jääb vahemikku 1000–5300 € aastas. Rakendusuuringuid riigi poolt eraldi ei rahastata, kolledžite eelarvest kulub uurimisteks väike protsent. Kohustus uuringuid läbi viia siiski on ja kolledžid teevad seda lepingulistest suhetes ettevõtetega. (Study in Lithuania, 2014)

Õppekavad on registreeritud Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt. Õppe kvaliteeti,

samuti kõrgkoolide hariduse ja teadusalast tegevust hindab regulaarselt Kõrghariduse Kvaliteedihindamise Keskus (*Centre for Quality Assessment in Higher Education*). (EuroEducation.Net, 2014)

Poola

Kõrgharidusinstituutsioonid Poolas jagunevad avalik-õiguslikeks (riiklikeks) ja erakõrgkoolideks. Eristatakse ülikooli tüüpi (*university-type*) ja mitte-ülikooli tüüpi instituutsioone (*non-university institutions*). Ülikoolis keskendutakse teadustööle ja pakutakse ka vähemalt üht doktoriõppe programmi, mis viib doktorikraadini (PhD). Poola järgib Bologna protsessi suuniseid Euroopa kõrgharidusruumis. Esimese tsükli õpe (3–4 aastat) annab nn kutsekvalifikatsiooni (*professional title*), Eesti mõistes rakenduskõrghariduse, kus praktika osa õppest on 3–4 kuud ja mis on Poolas samaväärne ülikooli bakalaureusekraadiga. See keskendub tudengite ettevalmistusele tulevasele tööle või jätkamaks õpinguid magistriõppe programmidel. Teise tsükli õpingud magistriõppe programmides viivad magistrikraadini (või samaväärse kraadini sõltuvalt õpingute profiilist) ja keskenduvad nii teoreetiliste teadmiste kui ka loominguliste oskuste arendamisele. Magistrikraadi omajad saavad jätkata õpinguid doktoriõppes, mida korraldavad ainult ülikooli tüüpi instituutsioonid. (Ministry of Science and Higher Education. Republic of Poland, 2014)

Kõrghariduse kvaliteedi hindamise seadusjärgne vastutav asutus on Riigi Akrediteerimise Komitee (*Państwowa Komisja Akredytacyjna – PKA*), kelle arvamused ning resolutsioonid on õiguslikult siduvad. PKA on sõltumatu asutus, kes korraldab kohustuslikke hindamisi hariduse kvaliteedi üle ja rahuldab kõrgkoolide kraadiprogrammide taotlusi. Riiklikes kõrgkoolides on kõrgharidus tasuta. Erakõrgkoolid kinnitavad õppemaksu ise, mis sõltub õppekavast ja -tasemest.

2005. aasta kõrgharidusseadusega (muudetud 2011) sätestatakse ka avalik-õiguslike kõrgharidusinstituutsioonide sisemine töökorraldus, rektori ja dekaanide volitused ning kohustused, nende valimise kord. Rektoritele on antud suurem vastutus akadeemilise personali haldamises ja rohkem sõltumatust õppekavade arendamises ja oma instituutsiooni juhtimises. Erakõrgkoolidele on seadus selles osas ebamäärasem. Kuid nii avalikele kui ka erasektori kõrgkoolidele kehtivad samad nõuded õppekavade ja kvaliteedi tagamise osas. Instituutsioonid saavad tulu kolmest allikast: valitsuse toetus, õppemaksud, välised allikad (nt uurimistöö lepingud, teenuste osutamine). Valitsuse poolt rahastatakse avalikke kõrgkooli õppetegevuse, üliõpilaste ja teadusuuringute toetuse ning sihtotstarbeliste toetuste näol. Erakõrgkoolidel on ka teatud juurdepääs riiklikule rahastusele – uuringuteks ja finantsabiks tudengitele. Kulutused teadus-arendustegevusele on Poolas siiski väga madalad. Peamine teadusuuringute rahastamise toetus on kohustuslikule teadustööle ülikoolis. (Fulton et al., 2007)

Tabel 7. Kokkuvõtte intervjuust, Holland

HOLLAND Geri Bonhof , Utrechti Rakenduskõrgkooli rektor Hans Hoving , Utrechti Rakenduskõrgkooli rektori nõunik		
<i>Kõrgharidussüsteem (KHS) tervikuna, rakenduskõrgkoolide (RKK) roll selles. Binaarne kõrgharidusmudel.</i>	<i>Milline on rakenduskõrgkoolide (RKK) profiil nüüdisajal ja tulevikus?</i>	<i>Millised on rakenduskõrgkoolide (RKK) institutsionaalsed arengutrendid? (3–5 olulisemat trendi)</i>
1. KHS on binaarne, teadustegevusele orienteeritud õppekavad ülikoolides ja rakenduskõrghariduse õppekavad RKKdes. Õppekavad eristuvad selgelt ja erinevad väljundid säilivad ka tulevikus.	1. Rakenduskõrghariduse õppekavad on reeglina 240 EAP, magistriõppekavade maht 60–120 EAP. RKK lõpetajad saavad jätkata magistriõppes pärast kahe aastast töökogemust.	1. Ajalooliselt olid Hollandi RKKd väikesed, ca 400 üliõpilaega. Nüüdseks on RKKde suurus oluliselt kasvanud (20 000–30 000 üliõpilast).
2. Binaarse kõrghariduse väljundi vajadus on tingitud ühiskonna majandus- ja teaduse arengu vajadusest, kõrgkoolide eriarvamused on teisejärgulised.	2. Kutseõpet rakenduskõrgkoolides ei ole, see toimub kutsekoolides. 5. taseme õppekava RKK ei ole, prognoosid puuduvad.	2. Domineerivad multivaldkondlikud kõrgkoolid, nt Utrechti tehnika ja tehnoloogia, ajakirjandus, majandus ja juhtimine, bioteadused ja keemia, tervishoid, ühiskonna- ja õigusteadus.
3. Akadeemiline haridus ja teadus arenevad pigem sügavuti, rakenduskõrghariduses eesmärgistakse valdkondadevahelist arengut ja koostööd.	3. RKKde õppejõudude valikul hinnatakse muu hulgas ettevõtte töökogemust.	3. TAL tegevuse toetus rakenduskõrghariduse õppeprotsessile on kahene: rahaline ja mitterahaline. Tekkiv side ettevõtetega on väga oluline.
4. Akadeemiliste ja RKKde rollid on välja kujunenud ja vastavad ühiskonna ootustele, RKKdes õpib 68% ja akadeemilistes ülikoolides 32% üliõpilastest.	4. RKK töökeskkonnas läbiviidava praktika osakaal on ca 15%. Üliõpilasi kaasatakse rakendusuringutesse ja muudesse projektidesse.	4. Akadeemilised ülikoolid ja RKKd teevad omavahel mitmekülgset koostööd. See on pigem lisaväärtuse otsimine ega tähenda teadustöö põhitegevuse nihkumist ülikoolist välja.
<i>RKK olulisemad arengud</i>	<i>1. Õppejõudude kvalifikatsiooni tõstmine (2020. aastaks 100% magistriskraadiga õppejõud, PhD omavate õppejõudude osakaalu jätkuv kasv).</i> <i>2. Teadustöö rahalise osakaalu suurendamine RKK kogukäibes (nt Utrechti RKK järgmiselt: 2002 – 0%, 2012 – 12%, 2020 – 20%).</i> <i>3. Koostöö ettevõtetega regiooni arengu ja innovatsiooni toetamisel.</i> <i>4. Riigisisene ja rahvusvaheline koostöö.</i>	

Tabel 8. Kokkuvõtte intervjuust, Soome

SOOME Timo Luopajarvi , Soome Rakenduskõrgkoolide Rektorige Nõukogu tegevdirektor Riitta Konkola , Helsingi Metropolia Rakenduskõrgkooli rektor		
1. Poliitikud toetavad binaarset mudelit. Vastavalt seadustele on ülikoolid ja RKKd eraldiseisvad institutsioonid. Aastast 2015 lähevad RKKd üle riiklikule rahastamismudelile (ei rahastata enam omavalitsuse kaudu).	1. Magistriõpe on RKKs võimalik alates aastast 2005, sisseastujatelt nõutakse kolmeaastast töökogemust. Kutseõpe on mõnes RKKs, 5. taseme õppekavad ei ole leidnud poolehoidu.	1. RKKde võrgustik on praegu liiga lai, mis väljendub koolide arvus (25), mitmed neist omavad veel väikseid filiaale. Sama olukord on ülikoolidega. Rakenduskõrgkoolide arv väheneb, tõenäoliselt 20ni.
2. Koostöö RKKde ja ülikoolide vahel võiks olla parem õppetaristu ja akadeemilise personali ühiskasutamisel. RKKd peavad säilitama ja tugevdama senist profiili, seal ei ole tingimisruumi.	2. RKK õppekava profiil säilib, praktika osa on 30–75 EAP, lõpetajatest siirdub tööellu 80–90%. Tulevikus kujuneb ülikooli peamiseks väljundiks magistritase. Vastuvõtt jaguneb RKK ja ülikoolide vahel ca 50:50.	2. Toimub RKK omavaheline liitmine Põhja-Soome piirkondades ja muud ühinemismvormid. Mingit kokkulepitut RKK suuruse näitajat ei ole, mõtteline alampiir on 2500 üliõpilast.
3. RKKde ja ülikoolide võrgustiku ümberkujundamisel arvestatakse regionaalse arengu vajadustega, mõlemaid kõrgkooli tüüpe peetakse vajalikuks.	3. Seoses kõrghariduse rahastamise muutustega on kaalumisel rakenduskõrghariduse õppeaja lühendamine, selle vastu on aga kutseliidud. Kogu kõrgharidussektori ühine probleem on madal efektiivsus.	3. Ülikoolide ja RKKde liitmine pole poliitiliselt vastuvõetav, kuid mõlemad sektorid vajavad korrastamist.
4. RKK väljund peab vastama ettevõtlussektori ootustele (lõpetajate arv ja kompetentsid). TAL tegevuse osas on suund tegeleda ettevõtetest tulenevate uurimisprobleemidega.	4. TAL valdkonnas kavandatakse taristu kaardistamist, ülikoolidelt oodatakse paremat tulemuslikkust ja suuremat efektiivsust nii õppe- kui ka teadutöös, RKKd peavad panustama enam arendustööle, rakendusuuringutele.	4. Peetakse vajalikuks jõuda kokkuleppeni, milliste valdkondade õppekavad on peamiselt RKKs ja millised ülikoolides.
<i>RKK olulisemad arengud</i>	<i>1. RKKde profiili ja baaskompetentside tugevdamine, koolivõrgu kokkutõmbamine.</i> <i>2. RKKde tegevuste fokuseerimine regionaalarengule.</i> <i>3. Õppekavade dubleerimise vähendamine ja kinnisvara efektiivne majandamine.</i> <i>4. Akadeemilise personali arendamine.</i> <i>5. Õpingute katkestajate arvu vähendamine.</i>	

Tabel 9. Kokkuvõtte intervjuust, Belgia

BELGIA Magda Kirch , Bologna ekspert, Educonsult partner		
1. Flandria (Belgia) peab binaarset KHSi kestlikuks, peamine on tööturu esindajate arusaam – tööturul on nõutavad nii akadeemiliste ülikoolide kui ka RKKde lõpetajad. Bakalaureuseõppe lõpetajad jätkavad õpinguid peamiselt magistriõppes, rakenduskõrghariduse lõpetajad siirduvad tööturule.	1. Varem olid RKKs rakenduskõrghariduse ja magistriõppekavad. Käimasoleva reformiga on magistriõppekavad lõimitud ülikoolidesse. Lühikese tsükli õppekavade (5. tase) rakendamine on võimalik, kuid seda pole tehtud; sama tüüpi õppekavad on täiskasvanute koolituskeskustes ja RKKs pole neid finantseeritud.	1. Aastal 1995 alustati monodistsiplinaarsete RKKde liitmise ja suuremate interdistsiplinaarsete RKKde moodustamisega. Üle 200 erinevast RKKst on saanud 21 kõrgkooli.
2. Alates 2013/2014. õppeaastast on endistest kolledžitest moodustatud RKKde tüüpi kõrgkoolid ja nn “vanade ülikoolide” assotsiatsioonid, mis tulenes Flandria otsusest toetada teadmishiskonna edendamist. “Vanade ülikoolide” turuosa ja mõju kõrghariduse edendamisel aina vähenes.	2. Bakalaureuse ja rakenduskõrghariduse õppekavade maht on 180 EAP, viimastes on praktika maht 10–40%, nende lühendamist või pikendamist ei ole kavandatud.	2. Kõrghariduse institutsioonide lõimimisega on nüüdsest RKKd ja ülikoolid assotsiatsiooni liikmed, kasutades oma õppetariitust.
3. Akadeemiline kogukond paraku eristab ülikooli ja rakenduskõrgkooli, sama teeb ka tööturg, kuid vähem subjektiivselt. Vajatakse erinevate profiilidega töötajaid. Ülikoolide ja kolledžite rahastussüsteem on samuti erinev.	3. Praegu õpib kogu üliõpilaskonnast rakenduskõrghariduse õppekavadel 60% ja traditsiooniliste ülikoolide õppekavadel 40%, tulevikutrend on 50:50.	3. RKKde õppekavades alustati väljundipõhiste õppekavade loomist üle 10 aasta tagasi, ülikoolides mõni aasta tagasi. Orientatsioonid on erinevad.
<i>RKK olulisemad arengud</i>	1. Koostöös tööturu esindajatega määratleda õppekava väljundid, sh ka tuleviku tööturgu arvestades. Ometigi ei pea olema õpiväljundite korrelatsioon tööturu ettepanekutega liiga tugev. 2. Panustada rakendusuuringute läbiviimisele, mis tugevdab ühelt poolt õppekvaliteeti ja teiselt poolt aitab kaasa teadmispõhise ühiskonna arengule. 3. Institutsionaalne korrastamine on käimas, tuleb tugevdada koostööd RKKde vahel nii oma riigi tasandil kui ka Euroopa ja ülemaailmses kontekstis.	

Tabel 10. Kokkuvõtte intervjuust, Austria

AUSTRIA		
Kurt Koleznik , Austria Rakenduskõrgkoolide Assotsiatsiooni peasekretär		
Heidi Esca-Scheuringer , Austria Rakenduskõrgkoolide Assotsiatsiooni nõunik		
1. KHS on selgelt binaarne, mõlema institutsiooni profiil on väljakujunenud ja tasakaalus. RKKd moodustati Austrias 20 aastat tagasi, hetkel on Austrias 21 RKKd, nendes kokku 403 õppekava, sh 184 magistriõppekava.	1. RKKs on 6. ja 7. taseme õppekavad, lühikese tsükli õppekava ei ole plaanis rakendada.	1. Suuri muudatusi RKK võrgustikus pole kavandatud. Suurimates rakenduskõrgkoolides on ca 4500, väiksemates ca 500 üliõpilast. Võimalik ühinemine puudutab peamiselt ülikoole.
2. Vastuvõtu sihtgrupid: 9% kutseharidusest, 73% gümnaasiumist ja 11% välisriikidest.	2. RKK peamiseks väljundiks on olnud ja jääb tööturg. 6 kuud pärast lõpetamist on hõivatuid 87%, esimese töökoha keskmine töötasu on 2466 € (18% kõrgem kui kõrgharidussektoris tervikuna).	2. TAL tegevuse riigipoolne rahastamine on olnud arutelu teemaks, praegu toimib projektipõhine rahastamine. Hetkel mingit kokkulepitud TAL tegevuse rahastamise mudelit pole.
3. Kogu üliõpilaskonnast õpib RKKs ca 15%. Erinevalt ülikoolidest on RKKde õppekohtade arv piiratud. Lõpetajate osakaal on 30% kogu lõpetajatest.	3. Praktika osakaal on olnud ca 1 semester, seda osakaalu pole kavas muuta.	3. Tähtis on rahvusvahelistumine ja seda toetavad tegevused, näiteks välisstudengitest magistriõppekava lõpetajad saavad Austrias elamis- ja tööloa.
4. Poliitikud taotlevad tõhusamat koostööd ülikoolide ja RKKde vahel.	4. Kavandatud õpiväljundid tagatakse õppekavas sätestatuga ja akadeemilise personali profiiliga (80% omab ettevõttes töötamise kogemust).	
<i>RKK olulisemad arengud</i>	<i>1. Ekspertide prognooside kohaselt peaks rakenduskõrghariduse sektor laienema, kavandatav osakaal 40:60.</i> <i>2. Parandamist vajab kõrgharidussüsteemi subjektide koherentsus, praegu on liiga palju süsteemisisesid piiranguid.</i> <i>3. RKKdes on oluline tagada õppekavade muudatuste paindlikkus ja pideva uuendamise valmidus, et adekvaatselt reageerida tööelu muutustele.</i> <i>4. TAL tegevuse baasrahastamise väljatöötamine on oluline, pidades silmas nii avaliku kui ka erasektori koosrahastamise põhimõtet.</i>	

Tabel 11. Kokkuvõtte intervjuust, Šveits

ŠVEITS		
Thomas Bachofner, Šveitsi Rakenduskõrgkoolide Rektori Nõukogu peasekretär		
1. Binaarse KHS jätkusuutlikkus pole üksnes kõrghariduspoliitika objekt, see tuleneb otseselt tihedast majanduse ja ühiskonna arenguvajadustest.	1. RKKd pakuvad õppekavasid kahel tasemel, doktoriõpe on ja jääb ülikoolidesse.	1. Kui silmas pidada regionaalset vaatepunkti, ettevõtteid ja töajouturgu, siis on regionaalse õppeasutuse juhtimine ja sidustamine ühiskonnaga palju vahetum.
2. Nii ülikoolidel kui ka RKKdel on oma profiil, vahet vahel tõstatatakse küsimus, kas RKKd pole ülikoolidega liiga sarnased.	2. TAL tegevuse rahastamise eesmärgiks ettevõtete konkurentsivõime parandamine ja seda koostöös kõrgkoolidega. Šveitsis finantseeritakse ettevõtte arendusprojekte, kui kõrgkool on kaasatud.	2. Üliõpilaste arvud jagunevad ülikoolide ja RKKde vahel ca 50:50. Aastal 2011 olid RKKd esmakordselt väga edukad, sest sisseastujaid oli rohkem kui ülikoolidesse.
3. RKK ei paku 5. taseme haridust, see on kutseõppeasutuste valdkond. RKKdes on 6. ja 7. tase. See johtub ka Šveitsi kutse- ja kõrghariduse rahastamise põhimõttest.	3. RKKs TAL tegevuse rahastamise süsteem pole välja kujunenud. Praegu on kaks võimalust: föderaalne rahastus, mis on rohkem orienteeritud baasteadusele, ja CTI fond rakendusteadusele.	3. RKKd ja ülikoolid on mõnes valdkonnas konkurendid, mõnes valdkonnas tehakse koostööd. Näiteks koos ülikooliga asutati Zürichi ETEA instituut (biomassi uuringud).
4. Rakenduskõrghariduse osa poliitiline visioon – ca 80% peaks minema otse tööturule ja 20–25% saavad jätkata magistriõppes. Ülikoolide bakalaureuse õppekavale sisenemisel taksitusi pole.	4. RKK peamine roll on olnud ja jääb erialane, kutsealane ettevalmistus.	
RKK olulisemad arengud	1. Binaarne süsteem on end õigustanud, RKKde peamine roll on spetsialistide ettevalmistamine tööturule. 2. TAL tegevuse rahastamine on olnud ebapiisav, hetkel töötatakse välja selle rahastamise instrumente. 3. Regionaalne koostöö ettevõtetega ja teiste kõrgkoolidega, sh ülikoolidega.	

Tabel 12. Kokkuvõtte intervjuust, Leedu

LEEDU Gintautas Bražiūnas , Vilniuse Kolledži rektor Rita Liepuoniene , Vilniuse Kolledži õppeosakonna juhataja Jolanta Preidiene , Vilniuse Kolledži rahvusvaheliste suhete juht		
1. KHS on binaarne. Üliõpilaste arv tervikuna väheneb ja see pingestab olukorda.	1. Hetkel on 30 riigi ja 10 erarakenduskõrgkooli, 14 avalikku ja 5 eraülikooli. Väiksemad RKKd on ca 800–900 üliõpilasega.	1. RKKde ühinemise üks laine on möödunud, edasi sõltub kõik üliõpilaste arvust ja toimetulekust. Arvatavasti tuleb süsteemiseseid liitmisi veel, ülikoolidega ühendamise etapp on läbi.
2. Hetkel õpib kõrgkoolides ca 130 000 üliõpilast, rakenduskõrghariduse turuosa on ca 40%.	2. Koostatakse kõrghariduse institutsioonide pingeridu, selle objektiivsus on küsitav. Enim on probleeme erahariduse korrastamisega.	2. Korrastamist vajavad nõuded õppejõududele, näiteks RKK professorilt nõutakse doktorantide juhendamist. See nõue põhjustab professorite siirdumise ülikoolidesse.
3. Ebapopulaarsemad valdkonnad on Leedus põllumajanduse ja õpetajakoolituse valdkond, ka kunstivaldkonnas on toimunud langus.	3. RKK profiili määravad õppekavad, õppejõud ja õppeprotsess. Valdkondades on väga tihe side valdkonna ettevõtetega, kutseoskuste omandamistele orienteeritud õppetöö.	3. TAL tegevuse rahastamine rakenduskõrghariduses vajab lahendamist, praegu antakse kõikidele Leedu RKKdele ca 2 mln litti (600 000 €), ülejäänud teenivad kõrgkoolid juurde.
4. RKK on orienteeritud tööturule, praktika osa vähemalt 30 EAP (ülikoolides poole väiksem). RKK õppejõult eeldatakse kolmeaastast tööelu kogemust, ca 12% õppejõududest on PhD või sellele vastava kraadiga.	4. Tulevikus oleneb RKKde jätkusuutlikkus veelgi enam õpetamise kvaliteedist. Teatavasti paljud Leedu noored lähevad õppima ja tööle välisriikidesse.	4. Kutseharidus ja ka 5. taseme haridus pole Leedu RKK profiil.
<i>RKK olulisemad arengud</i>	1. Binaarne KHS on selgelt välja arenenud, õppevaldkondade vaheline tasakaal on viimastel aastatel muutunud. 2. Üliõpilaste arv kõrghariduses tervikuna väheneb, sellest johtuvalt tegeleb valitsus praegu kõrghariduse rahastamise muudatusega. Mõnes kõrgkoolis on üliõpilaste arv vähenenud ca 50%. Samuti vaadatakse üle õppekavade arv. Hetkel toimib nn “student basket” põhine rahastamine. RKK 5000 litti ja ülikoolides 8000 litti tudengi kohta. 3. KHS uuendamine on vajalik, kuid keeruline, sest ülikoolide osas teeb otsused parlament, RKKde osa valitsus. Üliõpilaste arvu vähenemisest tingitud muudatused on paratamatud.	

Tabel 13. Kokkuvõtte intervjuust, Poola

POOLA Jadwiga Mirecka , Jagiellonia ülikooli Meditsiinikolledži emeriitprofessor Justyna M. Bugaj , Jagiellonia ülikooli Majanduse ja Juhtimise Instituudi juhataja		
1. 2007/2008. õppeaastast alates on Poola KHS kolmetasemeline: bakalaureus (Licencjat, inżynier), magister ja doktor. See on nii enamikus valdkondades, va õigus, farmaatsia, psühholoogia, veterinaaria, arsti- ja hambaarstiõpe.	1. RKKd eraldati ülikoolidest 1997. aastal, et tugevdada seoseid regiooni arenguga ja arvestada rohkem ettevõtete vajadusi. Poola KHS on olnud väga inertne, domineerisid kõrgharidusinstituutide üksikhuvid.	1. Üliõpilaste arv järsult langeb, see toob kaasa edasise kõrgkoolide arvu vähenemise. Arvatakse, et peamiselt väheneb erakõrgkoolide arv, kuna need ei suuda täita kvaliteedinõudeid.
2. Poola kõrghariduses domineerivad samuti binaarse kõrghariduse tunnused, kuid see pole väga selgelt jaotunud institutsioonide lõikes <i>uniwersytet, politechnika</i> ja <i>academia</i> vahel. Näiteks <i>politechika</i> lõpetajad saavad inseneri (<i>inżynier</i>) nimetuse.	2. Praegu on teatud tasakaal rakenduskõrghariduse ja bakalaureuse õppekavade vahel välja kujunenud, konkurents on mõistlik ja sisuline. Samas pakuvad ka mõned ülikoolid rakenduskõrghariduse õppekavasid.	2. KHS uuendused – midagi muudab akrediteerimine. Kolm põhjust, mis muudavad kõrgkoolide tulevikku, on kahanev üliõpilaste arv, rahastamine ja õppe- ning teadustöö tase.
3. Poola kõrghariduse põhiprobleemiks on väga suur kõrgharidusinstituutide arv – 427 (mõni aasta tagasi lausa 470), millest 130 on riiklikud või riiklikult finantseeritud.	3. Rakenduskõrghariduse õppekavade tunnuseks on suurem praktika maht – 3–4 kuud ja õppejõudude nõutav töökogemus enne akadeemilise karjääri alustamist.	3. TAL tegevus RKKdes – rahastatakse õppetööd, lisaraha tuleb ise hankida, mis tuleb peamiselt projektidest. Regionaalne rahastamine on marginaalne. Üldkululõiv kõrge: 30–40% käibest.
<i>RKK olulisemad arengud</i>	1. Kvaliteedinõuded, vähenev üliõpilaste arv ja kõrghariduse rahastamine mõjutavad kõrgkoolide tulevikku kõige enam. Kõrgkoolide koguarv kindlasti väheneb, prognoos kuni 30% (osa kõrgkoole lõpetab tegevuse, osa ühineb). 2. Rakenduskõrgkoolide rolliks on ja jääb regionaalse kõrghariduse ja arengu toetamine. 3. Ülikoolide arengus on rõhk teadustöö edendamisel, rakenduskõrgkoolides on teadustöö roll olemas, kuid mitte määrav. 4. Kõrgkoolide arengus eesmärgistatakse lõpetajate sujuvat tööellu siirdumist, Krakowis 72% lõpetajatest leiab töö 6 kuu jooksul.	

Tabel 14. Kokkuvõtte intervjuust, Eesti

EESTI Maiki Udam , Eesti Kõrghariduse Kvaliteediagentuuri arendusjuht Mati Heidmets , TLÜ Haridusinnovatsiooni Keskuse juhataja		
1. Binaarne KHS on seni hästi töötanud ja vastab ühiskonna vajadustele.	1. Eestis on RKKdes põhiliselt 6. tase, ka kutseõpe. Integreeritud õpe on senimaani toimunud ja eri tasemed võiksid olla koos ka edaspidi, kuna riik on väike.	1. Kui eesmärk on Eesti inimesed rahuldaval tasemel ära harida, ei peaks midagi muutma. Kui tahetakse midagi maailmale tähendada, peaks tekitama vähemalt ühe tõmbekeskuse, kuhu koonduvad parimad professorid ja üliõpilased.
2. Kõrgharidusmaastik on korrastunud. Sisulist väärtust RKKde liitmisel ülikoolidega ei ole.	2. Mitme eri valdkonna integreerimine ei teeks paha (interdistsiplinaarsed RKKd).	2. Õppejõudkonna kvaliteet, akadeemilise personali arendus väga oluline.
3. Üliõpilaskond on kahanenud, kuid Eesti parimad gümnaasiumilõpetajad, tipud otsivad parimat varianti laias maailmas õppimiseks ka tulevikus, neid huvitab kindel eriala.	3. TAL tegevusest on kõrgkoolidel erinev arusaam. TAL tegevuse nõue riigi poolt kõrge, samas rahastust ei ole.	3. Edasiviiv jõud Eestis on konkurents, erinev tegemine, oma niši leidmine. Ellu jääb see, kes teeb hästi, oluline kvaliteet.
4. Jätkusutlikkuse kõrgkoolis tagab kriitiline mass – ca 1000 üliõpilast, mis eeldab korralikku taristut, võrgustikke, muidu ei suudeta kvaliteeti tagada.		4. Vähemalt magistritasemel pole pääsu kakskeelsest õppest. Väikese riigi esindaja peab rohkem pingutama.
5. RKKd on enesekindlad, nende omavaheline koostöö on väga hea.		5. Õppekavade pidev nüüdisajastamine.
<i>RKK olulisemad arengud</i>	1. Binaarne KHS on välja kujunenud ja toimib. 2. Kõrgharidusmaastik on korrastunud. 3. Mitme eri valdkonna integreerimine / koostöö. 4. TAL tegevus probleemne – defineerida fookus ja tegelik võimekus, lahendada baasrahastamise küsimus. 5. Arendada õppejõudkonna kvaliteeti, uuendada akadeemilist personali. 6. Kõrgkoolide oma niši leidmine, tähtsustada oma valdkonna tutvustamist ühiskonnas laiemalt. 7. Keelelise juurdepääsu suurendamine.	

3.4. Intervjuude kesksed tulemused

ELi riikide kõrgharidussüsteemi ja selle objektide toimumudelid on erinevad. Antud intervjuude läbiviimisel uuriti peamiselt rakenduskõrgkoolide arenguid mõjutavaid põhjuseid ja seoseid eesmärgiga tuvastada kõrghariduse muutumist esilekutsuvad välis- ja sisemõjurid. Intervjuude käigus kogutud vastused põhiküsimustele võib kokku võtta alljärgnevalt:

Kõrgharidussüsteem ja rakenduskõrgkoolide roll selles

Euroopa kõrgharidussüsteemile on omane institutsionaalne mitmekesisus. Mitmetes eduka ja paindliku majandusega riikides toimib binaarne kõrgharidussüsteem (Holland, Belgia, Soome, Austria, Šveits), kus eristuvad akadeemiline ja regionaalsele tööturule orienteeritud rakenduskõrgharidus, millel on ka selgelt eristuvad väljundid. Sama mudelit on rakendatud sarnase ajalooga lähiriikides Leedus ja Poolas ning meil Eestis.

Rakenduskõrgkoolide võrgustiku planeerimisel ja õppeväljundite määratlemisel juhindutakse riikide majanduse regionaalsetest vajadustest (nt Soome, Belgia) ja ettevõtluse ootustest (nt Austria, Šveits) või siis loodetakse sellest abinõu immigratsiooni toetamiseks (Holland).

Binaarse süsteemi juurdumine on tingitud ühiskonna, majanduse ja teaduse vajadustest. Akadeemiliste ja rakenduskõrgkoolide rollid on välja kujunenud, vastavad ühiskonna ootustele ja muutuvad sedavõrd, kuivõrd muutused ühiskonnas seda nõuavad. Akadeemilise ja rakenduskõrghariduse vahekord on pöördunud viimase kasuks, mitmetes riikides (nt Holland, Belgia) õpib rakenduskõrghariduses juba kuni 2/3 üliõpilastest. Üldjuhul rahastatakse õppetööd riiklikult, vähesel määral toimib erasektori kaasamine (Šveits, Austria).

Rakenduskõrgkoolide profiil hetkel ja tulevikus

Rakenduskõrghariduse õppekavad on 120–240 EAP, õppepraktika osakaal on vähemalt 15%, reguleeritud õppekavadel ulatub mõnel juhul 40%ni. Rakenduskõrgkoolide sama aasta lõpetanutest enamus siirdub tööellu, nt Soomes ja Šveitsis 80–90%, Austrias 87%. Rakenduskõrgkoolide magistriõppekava maht on 60–120 EAP olenevalt magistriõppele eelneva õppekava mahust (Holland). Kutseõpet reeglina Euroopa rakenduskõrgkoolides ei ole, ei ole ka 5. taseme õppekavasid. Õppekavade arendus on tänu rakenduskõrgkoolide ja tööandjate vahelistele tihedatele sidemetele paindlik, tulemused vastavad ettevõtjate ootustele ja toetavad lõpetajate kõrget tööhõivet. Seejuures on tööandjad sageli kaasatud nii õppejõududena kui ka annavad oma panuse õppekava arendusprotsessi. Lisaks on tööandjad õppekava raames läbiviidava tööpraktika partneriteks, mis annab paljudel juhtudel tulevasele spetsialistile võimaluse saada töökogemus reaalses töökeskkonnas. Head koostööd toetavad ka pakutav täienduskoolitus ning üha olulisemat rolli omandavad rakendusuuringud.

Õppejõudude kvalifikatsiooni puhul eeldatakse ja hinnatakse nende valdkondlikku töökogemust, samas kasvab doktorikraadiga õppejõudude osakaal (Holland, Austria, Šveits). Selle saavutamiseks tehakse koostööd akadeemiliste ülikoolidega, rakenduskõrgkoolid doktoriõpet reeglina ei paku.

Rakenduskõrgkoolide institutsionaalsed arengutrendid

Ajalooliselt tehnikumide baasil tekkinud võrdlemisi väikese üliõpilaste arvu ja kitsalt

fokuseeritud õppekavadega rakenduskõrgkoolidest on arenenud suured, multivaldkondlikud õppeasutused, mille näideteks on Šveits, Austria, Soome ja Holland. Mõnedel juhtudel on rakenduskõrgkoolid liitunud või liitumas, põhjuseks on kas regionaalpoliitiline konsolideerumine (Šveits) või siis kahaneva turu tingimustes koolivõrgu kokkutõmbamine – õppekavade dubleerimise vähendamine ja efektiivsem majandamine (nt Soome, Leedu, Poola).

Eestis on 1990ndate alguses plahvatuslikult tekkinud rakenduskõrgkoolide arv oluliselt vähenenud ja viimasel viiel aastal jõudnud stabiliseeruda majanduse vajadusi rahuldavale optimaalsele tasemele. Eesti kõrgharidusmaastikku korrastas kindlasti ka ajavahemikul 2009–2012 läbi viidud üleminekuhindamine, mille käigus hinnati õppekavade vastavust õigusaktidele ning jätkusuutlikkust. Leedus on rakenduskõrgkoolide arv alles hakanud vähenema ning on tõenäoline, et see tendents jätkub.

Algselt peamiselt tasemekoolitusele orienteeritud kõrgkoolid on laiendanud oma fookust järk-järgult täienduskoolitusele ning TAL tegevusele (Holland, Šveits, Austria). TAL tegevuse eesmärk on parandada nii õppekvaliteeti ja arendada personali kui ka edendada teadmistepõhist ühiskonda. Rakendusuringuid toetatakse osaliselt riiklikult (vahemik võib varieeruda suurtes piirides – 20–80%), mis on motiveerinud rakenduskõrgkooli selle mahtu pidevalt kasvatama.

Kuigi rakenduskõrgkoolid on orienteeritud riiklikele või regionaalsetele tööturu vajadustele, on samas muutumas üha olulisemaks rahvusvahelistumine. Seegi on otseselt üha rohkem vastavuses globaliseeruva majanduse ootustega ja tööandjate sooviga võtta tööle rahvusvahelise kogemusega töötajaid.

3.5. Rakenduskõrgkoolide tulevikustsenaariumid

Rakenduskõrgkoolide tulevikustsenaariumide määramisel ja nende kirjelduse koostamisel on arvesse võetud kõrgkoolide ja kitsamalt rakenduskõrghariduse kohta kogutud materjale ja intervjuude keskseid tulemusi. Selleks on välisvisiitide käigus külastatud mitmete riikide kõrghariduse ja kõrghariduse korraldusega tegelevaid organisatsioone, osaletud rakenduskõrghariduse temaatikat käsitlevatel konverentsidel ja seminaridel, viidud läbi intervjuusid ja analüüsitud binaarse kõrgharidussüsteemi publikatsioone.

Uuringus kirjeldatud stsenaariumide määramisel on kokku koondatud nii Eestis kui ka teistes riikides käsitletud, uuritud ja diskuteeritud lahendusi. Võttes arvesse rakenduskõrghariduse ja kõrgkoolide kohta kogutud esmaseid ja teiseid materjale ning intervjuude keskseid tulemusi, tehti kokkuvõtlik andmeanalüüs. Esimeses etapis formuleeriti seitse stsenaariumi. Stsenaariumide väljatöötamisel lähtuti arusaamast, et:

- alternatiivsed variandid on olemas;
- arenguvariante on võimalik teatava piirini ja tõenäosusega sünteesida;
- tulevikustsenaariumide saavutamiseks on erinevad teed;
- muutuste edukus oleneb protsessi subjektide valmidusest.

Stsenaariumide väljatöötamisel keskenduti soovitava arengu, kõrgkoolide valmisoleku ja ühiskonna vajaduse kooskõla ning mudeli loomisele. Kasutati nn tagasivaate meetodit, st tulevikustsenaariumis kirjeldatud seisundist liiguti tagasi hetkeseisu ja määrati ära tegevused ning protsessid, kuidas uuendatud seisund saavutada. Uuringu autorid ei toeta

võimalike arengute ühetaolist imiteerimise lähenemisviisi nn kõrgharidussüsteemi ja selle osiste isomorfismi ehk kitsamas kontekstis, rakenduskõrgkoolide areng ei saa põhineda ülikoolide imiteerimisel. Kõrghariduse institutsionaalne mitmekesisus ei saa olla ühedimensiooniline, arengutes tuleb formuleerida ja keskenduda mitmekesisuse erinevatele aspektidele nagu missioonide, struktuuraalsed, õpiväljundite, maine jm erisused.

Stsenaariumide väljatöötamisel võeti arvesse:

- ELi rakenduskõrghariduse sisu ja korralduse muutuseid, nende interpreteerimist Eesti kõrgharidusreformi kontekstis (sh haridustasemed);
- TAL tegevuse korraldust ja rahastamist rakenduskõrgkoolides;
- õppeprotsessi nüüdisajastamise võimalusi;
- rakenduskõrgkoolide võrgustikku ja struktuuri, ressursside kasutamise kuluefektiivsust;
- metainstitutsioonilise toimimise mudeleid;
- kõrgkooli välistekkeliste ja sisehuvide kokkulangevuse ja barjääride formuleerimist;
- kõrgkoolidevahelise koostöö eesmärgi, tegevusi ja väljundeid;
- rahvusvahelistumise eesmärgi ja tegevusi;
- indikaatorite (kõrgkoolide üleste tegevuste võrdlusnäitajate) defineerimist.

Tuleviku kavandamisel formuleeriti esialgsed stsenaariumid alljärgnevalt:

1. Baasstsenaarium – põhineb kõrgharidussüsteemi ja üksikute institutsioonide hetkeseisu arengu projektsioonil, eeldatakse, et kõrgharidussüsteemi võrgustik on ka 10+ aasta möödudes peamiselt samasugune.

2. Valdkondlike ministeeriumite rakenduskõrgkoolid – riigi rakenduskõrgkoolid allutatakse valdkondlike ministeeriumite haldusalasse ega tegutse enam Haridus- ja Teadusministeeriumi haldusalas. Kogu kõrgharidussüsteemi juhtimine killustub, ei sobi terviklahendina, erarakenduskõrgkoolide ja ülikoolide kontekstis.

3. Mitme toimepiirkonna ja lähedaste õppevaldkondadega rakenduskõrgkoolid – lähtutakse arenguvisionist, et rakenduskõrgkool võib toimida erinevates piirkondades, kuid institutsiooni peamiseks tunnuseks on sarnased, lähedased õppekava valdkonnad. Nüüdisaegsed rakenduskõrgkoolid on pigem interdistsiplinaarsed, valdkondlik koondumine pole mõistlik.

4. Rakenduskõrgkoolid ülikoolide kolledžiteks – ELi riikide ülikoolide konkurentsivõimet ja edukust mõõdetakse eelkõige doktoriõppe, teadus- ja uurimistöö ning rahvusvahelistumist näitavate indikaatoritega. Seetõttu võivad nn uued kolledžid muutuda ülikoolide sisekonkurentideks ega tugevda ülikoolide rahvusvahelist konkurentsivõimet.

5. Sama toimepiirkonna ja erinevate õppevaldkondade rakenduskõrgkool – stsenaarium lähtub arusaamast, et rakenduskõrgkoolide teatud tegevuste konsolideerimine tõstab organisatsioonide võimekust ja atraktiivsust. Loodetav mastaabisääst ja haldussuutlikkuse suurenemine tugiteenuste pakkumisel ning strateegilise juhtimise tasandil aitab tagada rakenduskõrghariduse jätkusuutlikkust.

6. Rakenduskõrgkoolide föderatsioon. Föderatsioon ehk kõrgkoolide liit, mille subjektidel on iseseisva kõrgkooli tunnused. Haridus- ja Teadusministeeriumi või mõne teise ministeeriumi halduspartneriks on föderatsioon. Föderatsiooni subjektid ehk kõrgkoolid keskenduvad põhiprotsesside täitmisele.

7. Unitaarrakenduskõrgkool – selle stsenaariumi kohaselt oleks üks üle-Eestiline rakenduskõrgkool, mille asutused paikneksid riigi eri kohtades. Uuringu autorite arvates võiks olla selline stsenaarium mõne muu arenguvisiooni tulevik, nn ülejärgmine samm.

Võttes arvesse uuringu tulemusi, selleteemalisi publikatsioone, teistes riikides kasutatavate arengumudelite kogemusi ja rakenduskõrgkoolide seisukohti **pakuti teises etapis välja alljärgnevad tõenäolisemad tulevikustsenaariumid:**

Baasstsenaarium

- Põhineb praeguse kõrgharidussüsteemi (KHS) ja rakenduskõrgkoolide hetkeseisu projektsioonil, välis- ja sisekeskkonnast johtuvad kõrgkoolide muutused toimuvad peamiselt organisatsiooni sees.
- Kuna muutuste allikaks on väliskeskonna ja nähtuste arenguloogika, siis rakenduskõrgkooli juhtimise seisukohalt tuleb arvestada eelkõige välistekkeliste muutuste juhtimise võimekusega. Võttes arvesse tõsiasja, et muutus on kavandatud või ettekavatsemata reageering sise- või väliskeskonna mõjule, siis muutuste mõjutegurite koostoime tajumine ja parendustegevuste läbiviimine jääb organisatsiooni sisse (nn liikumine organisatsiooni sigmoidkõveral).
- Pidades silmas ELi riikide rakenduskõrgkoolide arengutrende, mis puudutavad eelkõige põhitegevuste kvaliteedikriteeriume, õppe-, TAL tegevuse ja tugiteenuste interdistsiplinaarsust ja mastaabi ning kõrghariduse rahvusvahelistumist, siis võivad tekkida probleemid nende täitmisel mõistliku kuluefektiivsusega.
- Senine rakenduskõrgkoolide saneerimise kogemus soosib ühetaolist skeemi, st toimetulekuraskustes olevad kõrgkoolid liidetakse või likvideeritakse. Kui ollakse nn sigmoidkõvera langeval osal, siis senise praktika kohaselt saneerimine pole enam võimalik.
- Pidades silmas rakenduskõrgkoolide väljundi vajalikkust (lõpetajate madal, peaaegu olematu töötuse tase), siis tuleb eeldada, et rakenduskõrghariduse institutsioonid rakendavad tulevikus asjakohaseid kohanemisvõime meetmeid.

Lõimitud multidistsiplinaarne rakenduskõrgkool

- Lõimitud rakenduskõrgkooli mudeli eesmärgiks on koostöökasude maksimeerimine läbi mastaabi- ja seosesäästu (*economies of scale and economies of scope*). Eelkõige puudutab see kõrgkoolide üleste tegevuste lõimimist ning kõrghariduse juurdepääsu, valikuvõimaluste, turunduse, interdistsiplinaarsuse ja rahvusvahelistumise tõhusamat juhtimist.
- Lõimitud rakenduskõrgkooli strateegiline juhtimine on nõrgalt lõimitud, operatiivne juhtimine toimub üksuse/institutsiooni tasandil. Sellise mudeli juures halduskoormus mõnes valdkonnas langeb ning tulemuslikkus ja mõjususe tänu mastaabi- ja seosesäästule kasvab.
- Välisvaate (üliõpilased, ettevõtted) seiskohalt tuleb enam panustada saavutuskonkurentsi meetmetele, kuna enam „müüma” hakatakse eelkõige õppekava ja vähem kooli nime (võrdle pangandust).

- Organisatsiooni finantskestlikkuse seisukohalt hind, mis katab strateegiliste ja operatiivsete tegevustega seotud kulu (sh otsese, kaudse, üldkulu ja ajakohastamiseks vajalikud investeeringud), paraneb, rakenduskõrgkoolide sihtrühmade juurdepääs tugikeskkondadele paraneb ja muutub ühetaolisemaks.

Rakenduskõrgkoolide föderatsioon

- Föderatsioon ehk rakenduskõrgkoolide liit on pigem kokkulepitud ja formaliseeritud kootöömudel, mille subjektidel on iseseisva kõrgkooli tunnused. Föderatsioon võib olla senise koostöövormi (sihtasutus Eesti Rakenduskõrgkoolid) koostöise tegevuse edasiarendus uues juriidilises raamistikus.
- Organisatsiooniteoreetilisest vaatepunktist on föderatsiooni stsenaarium kõige enam integratiivne käsitlusviis, kus muutuste juhtimisel, ümberkujuandamisel arvestatakse situatsiooni, konteksti ja kontingenti (asjasse puutuvaid subjekte).
- Rakenduskõrgkoolide föderatsiooni mudelit võib käsitleda ka teetähisena, koostöövormina suurema integratsiooni suunas; Soome ja Saksamaa rakenduskõrgkoolide föderatsioonide strateegilisteks eemärgideks on õppekavade, õpirände arendamine koos TAL tegevuse ning innovatsiooniga. Föderatsiooni, alliansi moodustamine annab võimaluse enam panustada rakenduskõrghariduse ajakohastamisele ja osapoolte kompetentsuse kasutamisele õppetöös, elukestvas õppes, TAL tegevuses ja tugiteenuste edendamisel.
- Föderatsiooni moodustavad riigi rakenduskõrgkoolid, erarakenduskõrgkoolide kuuluvuse otsustavad nende omanikud. Föderatsioon on halduspartneriks ministeeriumitele, föderatsiooni subjektid ehk kõrgkoolid keskenduvad eelkõige põhiprotsesside täitmisele.
- Seniselt RKRNi koostöölt suurema integratsiooni suunas (nt föderatsioon) tuleb ühelt poolt anda föderatsioonile suurem sõnaõigus rakenduskõrghariduse riiklikul planeerimisel ja suunamisel ning föderatsiooni poolt olla valmis võtma vastutus rakenduskõrgkoolide töö kesksel korraldamisel (koolitusvajaduse määratlemine, rahastamismudeli juhtimine, strateegiliste eelisvaldkondade arendamine, rakenduskõrgkoolide üleste tegevuste lõimimine ja keskne korraldamine).

4. Kokkuvõte

Eestis alustati üleminekut binaarsele kõrgharidussüsteemile 1990ndate alguses, ligi 20 aastat tagasi tekkinud rakenduskõrgkoolid on läbi teinud põhjaliku kvantitatiivse ja kvalitatiivse arengu, kujunedes tunnustatud kõrgkoolideks ja koostööpartneriteks nii siseriiklikult kui ka rahvusvaheliselt. Rakenduskõrgkoolide üheks ülesandeks on binaarse kõrgharidussüsteemi osana tugevdada kõrghariduse konkurentsivõimet ja jätkusuutlikkust nii Eestis kui ka rahvusvahelises hariduskeskkonnas. Selleks, et säilitada jätkusuutlikkus, tuleb otsida mõistlikke lahendusi kõrgharidussüsteemi efektiivsuse ja kvaliteedi tõstmiseks nüüd ja tulevikus. Nendel põhjustel, samuti Bologna protsessiga käivitatud kõrgharidussüsteemi muutustest tulenevalt oli uuringu eesmärgiks analüüsida kõrghariduse mitmekesisuse olemust, rakenduskõrgkoolide arenguid ELi riikides ja meie rakenduskõrgkoolide tulevikustsenaariume.

Eesti rakenduskõrgkoolide 2008.–2012. aasta põhinäitajate analüüs näitas, et üliõpilaste arvud on langustrendis (keskmiselt 6%). Analüüsides vastuvõttu, siis varasema haridustaseme alusel on sisseastujate sihtgrupp muutunud heterogeensemaks. Kasvanud on kutse- või kõrgharidust omavate või viimase katkestanute osakaal, ulatudes mõnes rakenduskõrgkoolis kuni 60%ni. Eesti rakenduskõrghariduse arengus on palju sarnaseid arengujooni Euroopa edukates riikides toimunud arengutega (nt Austria, Šveits, Soome, Holland). Binaarne kõrgharidussüsteem pole väljamõeldud akadeemilistes institutsioonides, selle juurdumine on tingitud ühiskonna, majanduse ja teaduse vajadusest. Nüüdisajal on akadeemiliste ja rakendusliku suunilusega kõrgkoolide rollid välja kujunenud, vastavad ühiskonna ootustele ja muutuvad sedavõrd, kui võrd muutused ühiskonnas seda nõuavad. Eesti rakenduskõrgkoolid on eelkõige riigi tööjõuturule orienteeritud ning tööandjatele hinnatud õppeasutused, kus lõpetajate erialane tööhõive tähelepandavalt kõrge.

Intervjuude tulemusena selgus, et viimastel kümnenditel kõrgharidussüsteemis toimunud muutused on iseloomulikud enamikule ELi riikidele. Peamiselt tulenevad muutused kõrgharidussüsteemi kui terviku efektiivsuse tõstmise vajadusest, potentsiaalsete üliõpilaste arvu vähenemisest ja elukestva õppe rolli suurenemisest, mistõttu kõrgkoolid tegelevad üha enam õppekavade kuluefektiivsuse ja mõistliku tegevusulatuse analüüsiga. Lisaks rakenduslikule tasemeõppele suurendatakse täienduskoolituse mahtu, osalemist rakendusuringutes ja tehnoloogiasiidres, töötades välja selleks asjakohaseid rahastamisinstrumente. Intervjuude ja võrdlusanalüüsi andmeil moodustub nüüdisaegsete rakenduskõrgkoolide TAL tegevuse teenuste maht 15–20% kõrgkooli eelarvest. Intervjuudest ekspertidega selgus, et viimastel kümnenditel kõrgharidussüsteemis toimunud muudatused on iseloomulikud enamikule ELi riikidele. Peamiselt tulenevad muudatused kõrgharidussüsteemi kui terviku efektiivsuse tõstmise vajadusest, potentsiaalsete üliõpilaste arvu vähenemisest ja elukestva õppe rolli suurenemisest.

Eestis on olnud rakenduskõrgkoolide arengu peamiseks ühisjooneks akadeemilise võimekuse tõstmine, õppetaristu arendamine ja ressursi tõhusam kasutamine. Selleks on edukalt kasutatud ELi tõukefondide vahendeid ja arendatud koostööd ülikoolide ja rakenduskõrgkoolidega. Akadeemilise jätkusuutlikkuse tagamiseks soodustavad ja võimalusel toetavad rakenduskõrgkoolid noorte õppejõudude õpinguid ülikoolide magistri- ja doktoriõppes ning tööalast stažeerimist koostöös tööandjatega. Praegused rakenduskõrgkoolid Eestis on valdkondlikult spetsialiseerunud ja paindlikult sidestatud

oma valdkonna tööandjatega, juhinduvad nende vajadustest ja ELi kõrgharidusruumi arengusuundumustest.

Lähiaastate arengueesmärgiks on õppetegevuse ning rakendusüringute parem sidustamine ning üliõpilaste ja õppejõudude rahvusvahelise mobiilsuse parandamine ning kohandamine elukestva õppe vajadustega. Sellega saavutatakse vajalik paindlikkus majanduse struktuursete muutuste toetamiseks ja rahvusvahelise konkurentsivõime suurendamiseks.

Kõrvutades Eesti rakenduskõrgkoolide arengut teiste ELi riikides toimuvate erinevate arengutega, **peame tõenäoliseks kolme tulevikustsenaariumit:**

- 1. Baasstsenaarium;**
- 2. Lõimitud multidistsiplinaarne rakenduskõrgkool;**
- 3. Rakenduskõrgkoolide föderatsioon.**

Praeguse RKRNi koostöövormilt liikumine suurema integratsiooni suunas tugevdab uuringu autorite arvates regionaalse koostöö võimalikkust, paindlikkust õppekavade arengus ja TAL tegevuses ning autonoomias, mis võimaldab erialade sõltumatut arengut.

Kasutatud kirjandus

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto (2014). Külastatud aadressil <http://www.arene.fi/>.

Birnbaum, R. (1983). *Maintaining Diversity in Higher Education*. San Francisco: Jossey-Bass.

Bologna Process 2020 – The European Higher Education Area in the new Decade. Kommünikee. Euroopa kõrgharidusministrite kohtumine Leuvenis, Belgias, 28-29. aprill 2009.

Clark, B. R. (1998). *Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformation*. Oxford: Pergamon Press.

Deen, J. & Vossensteyn, H. (2006). *Measuring performance of applied R&D*. Külastatud aadressil <http://www.utwente.nl/mb/cheps/publications/publications%202006/engreport06measuringperformance.pdf>.

Eamets, R., Krillo K. & Themas, A. (2011). *Eesti kõrgkoolide 2009. aasta vilistlaste uuring*. SA Archimedes. Külastatud aadressil http://www.ut.ee/sites/default/files/www_ut/vilistlane2009.pdf.

Eduskunta (2014). Külastatud aadressil <http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=HE+9/2013&base=erhe&palvelin=www.eduskunta.fi&f=WORD>.

Eesti kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegia aastateks 2006–2015 (2007). Kasutamise kuupäev 19.12.2013. Külastatud aadressil www.hm/index.php?popup=download&id=5617.

EuroEducation.Net (2014). Külastatud aadressil <http://www.euroeducation.net/prof/lithuaco.htm>.

Euroopa Komisjoni teatis Euroopa 2020. aastal. *Aruka, jätkusuutliku ja kaasava majanduskasvu strateegia*. 3.3.2010. KOM(2010) 2020 lõplik. Külastatud aadressil <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:ET:PDF>.

Euroopa Liidu Teataja (2012). *Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Hariduse ümbermõtestamine: investeerimine oskustesse paremate sotsiaalmajanduslike tulemuste nimel” ”* COM 669 final. Külastatud aadressil <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2013:327:0058:0064:ET:PDF>.

Europe 2020 – Strategy. Finland’s National Programme 2013. Külastatud aadressil http://www.vm.fi/vm/en/04_publications_and_documents/01_publications/02_economic_surveys/20130418Europe/Euroopa_2020_taitto_eng.NETTI.pdf.

European Commission (2011). *Supporting growth and jobs – An agenda for the*

modernisation of Europe's higher education systems. Külastatud aadressil http://ec.europa.eu/education/library/policy/modernisation_en.pdf.

European Institute of Innovation & Technology (EIT). Külastatud aadressil <http://eit.europa.eu>.

European Institute of Innovation & Technology's Knowledge and Innovation Communities (EIT's KICs). Külastatud aadressil <http://eit.europa.eu/kics/>.

Eurydice Flanders. Flanders' educational policy reports (2014). Külastatud aadressil www.ond.vlaanderen.be/eurydice/monographies/Flemish.htm.

FUAS Strategy 2011–2015 (2011). Külastatud aadressil http://www.fuas.fi/fuas/Raportit/Documents/fuas_strategia_2011_2015.pdf.

Fulton, O., Santiago, P., Edquist, C., El-Khawas, E., Hackl, E. (2007). *OECD Reviews of Tertiary Education. Poland*. Külastatud aadressil http://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2013_05/8c0fe7fdd6df5df0dee02353d5741294.pdf.

Fumasoli, T. & Lepori, B. (2011). Patterns of strategies in Swiss higher education institutions. *Higher Education*, 61(2).

Gurin, P., Dey, E. L., Hurtado, S. & Gurin, G. (2002). Diversity and Higher Education: Theory and Impact on Educational Outcomes. *Harvard Educational Review*, 72(3).

Heidmets, M. (Toim.). (2013). *Eesti Inimarengu Aruanne 2012/2013*. Tallinn: Eesti Koostöö Kogu. Külastatud aadressil <http://www.kogu.ee/wp-content/uploads/2013/05/EIA20122013.pdf>.

Higher Education in Flanders (2014). Külastatud aadressil <http://www.highereducation.be/higher-education-system>.

Huisman, J. (1995). *Differentiation, diversity and dependency in higher education: a theoretical and empirical Analysis*. Utrecht: Lemma.

Huisman, J. (1998). Differentiation and diversity in higher education: A theoretical and empirical analysis. In: Smart, C. (Ed.): *Handbook of Theory and Research, Vol. 13*, pp. 75–110. New York: Agathon Press.

Konkurentsivõimekava "Eesti 2020" (2013). Külastatud aadressil http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nd/nrp2013_estonia_et.pdf.

Levickas, A., Lukosiuniene, D., Rinkeviciene, V., Eugenijus Stumbrys, E. (2014). *Higher Education System*. Ministry of Education and Science of the Republic of Lithuania. Külastatud aadressil http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/links/documents/Study_in_Lithuania_1.pdf.

Lukas, M. & Tamm, J. (2012, 4. mai). "Kõrgharidus muutub kõikjal maailmas rakenduslikumaks", *Õpetajate Leht*, lk 7.

Machado, M-L., Ferreira, J. B., Santiago, R. & Taylor, J. S. (2008). *Reframing the non-university sector in Europe: Convergence or diversity?* 245-260. In: Taylor, J. S., Ferreira, J. B., Machado, M-L. & Santiago, R. (2008). *Non-University Higher Education in Europe*.

Marginson, S. (1998). *Competition and diversity in the reformed Australian higher education system*. In Meek & Wood.

Matsulevitš, L. (Toim.). (2012). *Väliskeskkond 2020: olulised trendid ja nende tähendus Eestile*. Tallinn: Eesti Arengufond.

Ministry of Science and Higher Education. Republic of Poland (2014). Külastatud aadressil <http://www.nauka.gov.pl/en/>.

Morgan, J. (2010). *Process Report – Bologna lacks coherent Europe-wide focus*. Külastatud aadressil <http://www.timeshighereducation.co.uk/410886.article>.

National Strategy for Higher Education to 2030 (2011). Külastatud aadressil http://www.hea.ie/sites/default/files/national_strategy_for_higher_education_2030.pdf.

Neave, G. (2000). Diversity, differentiation and the market: the debate we never had but which we ought to have done. *Higher Education Policy, Vol. 13*, 7–21.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2014). Külastatud aadressil <http://www.minedu.fi/OPM/?lang=en>.

Rajangu, V. (1993). *Rakenduslikud kõrgkoolid Eestis*. Tallinn: Eesti Vabariigi Kultuuri- ja Haridusministeerium.

Rakenduskõrgkooli seadus (RT I 1998, 61, 980, RT I 02.07.2013, 22) Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/102072013022>.

Rectors' Conference of the Swiss Universities of Applied Sciences (2014). Külastatud aadressil <http://www.kfh.ch/index.cfm?nav=2&>.

Republic of Poland National Reform Programme Europe 2020 (2013). Külastatud aadressil http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nd/nrp2013_poland_en.pdf.

Reichert, S. (2009). Institutional Diversity in European Higher Education. Tensions and challenges for policy makers and institutional leaders.

Rhoades, G. (1990). Political competition and differentiation in higher education. Alexander, J. C. & Colony, P. (eds.) *Differentiation Theory and Social Change: comparative and historical perspectives*, pp. 187–221, New York: Columbia University Press.

Riigikontrolli aruanne (2013). *Haridusinvesteeringute juhtimine 3.10.2013*. Külastatud aadressil <http://www.riigikontroll.ee/tabid/206/Audit/2299/Area/1/language/et-EE/Default.aspx>.

State Secretariat for Education, Research and Innovation SERI (2014). Külastatud aadressil <http://www.sbf.admin.ch/index.html?lang=en>.

Study in Finland (2014). Külastatud aadressil <http://www.studyinfinland.fi>.

Study in Lithuania (2014). Külastatud aadressil <http://www.studyinlithuania.lt/en/>.

Tartu Ülikooli tegevusaruanne 2012 (2012). Külastatud aadressil http://www.ut.ee/sites/default/files/www_ut/aruanne2012.pdf.

Teixeira, P., Rocha, V., Biscaia, R. & Fonseca, M. (2012). Competition and diversity in higher education: an empirical approach to specialization patterns of Portuguese institutions. *Higher Education*, 63.

Tööandjate manifest 2011–2015 (2010). Külastatud aadressil <http://www.toandjad.ee/images/manifest2015.pdf>.

Valk, A. (Toim). (2008). *Bologna protsess Eestis 2004–2008*. Tallinn: SA Archimedes.

Van Vught, F. (2008). Mission diversity and reputation in higher education, *Higher Education Policy* 21, 154,155.

Witte, J. (2006). *Change of degrees and degrees of change. Comparing adaptations of European higher education systems in the context of the Bologna Process*. CHEPS/UT. Külastatud aadressil <http://www.utwente.nl/mb/cheps/phdportal/cheps%20alumni%20and%20their%20theses/2006wittedissertation.pdf>.

Österreichische Fachhochschul-Konferenz (2014). Külastatud aadressil <http://www.fhk.ac.at/index.php?id=111&L=4>.

Lisa 1. Intervjuu struktuur

Viimastel kümnenditel on Euroopa kõrgharidussüsteemis toimunud märkimisväärseid arenguid. Oleme Eestis koostamas rakenduskõrghariduse uuringut Teekaart 2020 ja soovime selle töö raames analüüsida rakenduskõrghariduse tulevikusuundumusi.

Käesoleva intervjuu eesmärgiks on rakenduskõrgkoolide peamiste arengutrendide üldistamine kõrgharidussüsteemi kui terviku kontekstis ja arusaamine kavandatavate muudatuste põhjustest. Uurime, milliseid olulisemaid muudatusi planeeritakse rakenduskõrghariduse õppeväljundite, õppetasete õpetamismeetodite, rakenduskõrgkoolide ja üliõpilaste arvude osas perioodil 2020+.

1. Kõrgharidussüsteemi areng ja rakenduskõrgkoolide roll. Lähtudes binaarsest kõrgharidusmudelitest – milline on Teie arusaam sellise kõrgharidussüsteemi jätkusuutlikkusest?

a) Milline on teie seisukoht tulevikus rakenduskõrgkoolide ja ülikoolide eristamisel, st kas erisused suurenevad või vähenevad? Millised on ühe või teise trendi kriitilised otsustusfaktorid?

b) Kas ja kuivõrd binaarne kõrgharidussüsteem on hariduspoliitiliselt jätkusuutlik?

c) Millised on Teie kogemusele tuginedes ettevõtjate ootused binaarse kõrgharidussüsteemi vajalikkuse või mittevajalikkuse osas?

d) Millised on Teie arvates ühiskonna peamiste sidusrühmade hoiakud rakenduskõrgkoolide ja ülikoolide osas? Kas ja milliseid erinevusi Te oskate suhtumises välja tuua?

2. Rakenduskõrgkooli profiil nüüdisajal ja tulevikus.

a) Mõnede riikide rakenduskõrgkoolides on ka kutseõppe ja lühikese tsükli (EQF 4. ja 5. tase) ning magistritaseme (EQF 7. tase) õppekavad. Millised on erinevate õppetasete vajalikkuse/mittevajalikkuse peamised põhjused?

b) Teatavasti on ülikoolide bakalaureuseõppe (EQF 6) mahuks 180 EAP ja rakenduskõrgharidusõppe mahuks 180–240 EAP. Kas on kavas muuta ülikoolide bakalaureuseõppe pikemaks?

c) Milline peaks Teie arvates olema optimaalne ja tööturu vajadusi arvestav õppekohtade jaotus kõrghariduse esimesel astmel bakalaureuse- ja rakenduskõrgharidusõppe vahel? Palun põhjendage oma vastust.

d) Analüüsides ülikoolide bakalaureuseõppe ja rakenduskõrgkooli lõpetajate valmisolekut rakendada tööturul, siis millised on Teie arvates kummagi sihtgrupi olulisemad tugevused ja nõrkused?

e) Milline peaks teie arvates olema rakenduskõrghariduse ja bakalaureuseõppe õppekavades praktika osakaal? Palun põhjendage.

f) Kas ja millised on peamised erinevused rakenduskõrgkoolide ja ülikoolide õppejõudude kvalifikatsiooninõuete osas? Kas sellised erinevused on Teie arvates põhjendatud? Kas ja milliseid muudatusi Te peate vajalikuks?

3. Rakenduskõrgkoolide institutsionaalsed arengutrendid.

a) Traditsiooniliselt on rakenduskõrgkoolid väiksemad ja valdkondlikult spetsialiseerunud. Samal ajal on toimunud rakenduskõrgkoolide konsolideerimine, konsortsiumite loomine jne. Milline on Teie seisukoht selliste trendide osas?

b) Väidetakse, et suurtes rakenduskõrgkoolides (üle 8000 üliõpilase) pole organisatsiooni juhtimine enam paindlik ja tegevused efektiivsed, üliõpilased ja õppejõud võõranduvad, bürokraatia kasvab jne. Samas on selline trend jätkuv. Mis on Teie arvates selle

põhjuseks? Kas ja milliseid arengutrende Te näete tulevikus rakenduskõrgkoolide suurus silmas pidades?

c) Rakenduskõrgkoolide ja ülikoolide koostöö (õppejõud, infrastruktuur, TAL tegevus) – kas ja milliseid muutusi Te siin näete koostöös? Kas ja kuivõrd on Teie riigis märgatav tendents, et ülikoolid ja rakenduskõrgkoolid lähenevad – ülikoolide õppetöö muutub rakenduslikumaks ja rakenduskõrgkoolides suureneb TAL tegevus?

d) Viimasel kümnendil on rakenduskõrgkoolides panustatud TAL tegevusse, et toetada selle kaudu õppeprotsessi ja tihendada koostöö tööandajaga. Kuidas on TAL tegevus rahastatud ning kas ja milliseid muudatusi on vajalik TAL tegevuse rahastamises teha?

e) Selleks et olla edukas rakenduskõrgkool aastal 2020+, mida peaksid Teie arvates tegema rakenduskõrgkoolid lähiaastatel? Palun nimetage 3–5 kõige olulisemat arengusuunda, sihttegevust.